

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

I

İZMİR - 1983

HZ. SÜLEYMAN (A.S.)

Dr. Abdullah AYDEMİR

Hz. Süleyman, Kur'ân'da isminden çokça bahsedilen bir peygâberdir. Büyük dünya nimetlerine mazhar olmuştur. Dillere destan, darb-ı mesellere konu olan muazzam bir saltanatın sahibidir. Kuş dilini bilirdi. Rüzgâr emrine âmâde idi ve istediği yere çok kısa zamanda gider gelirdi. İnsanlar, cinler ve kuşlardan müteşekkil orduları vardı. Bakır madeni ilk kez kendisi için bir pınar gibi akıtılmıştı. Cinler, itirazsız hizmetini görür ve emrinden dışarı çıkamazlardı. Varlıklı ve mevki sâhibi herkes gibi Süleymân (a.s.) için de bir takım gayr-i memnûnlar zümresi türemiş ve bunlar çeşitli fitnelerle Hz. Süleymân'ın mülkünde çeşitli ihtilâl denemelerine girişmişlerdir. Bu yazıda sahîhlerin yanısıra bilhassa Hz. Süleyman'ın ismi etrafındaki gayr-i sahîh haberler ve İslâmî eserlere girmiş efsâneler üzerinde durulacaktır.

A— HZ. SÜLEYMAN KİMDİR?

1— Soyu :

Hz. Süleyman Dâvûd (a.s.)'ın oğludur¹ ve babasına - malda değil² - saltanat ve nübüvvetde vâris olmuştur³. Anası, ibâdetle düşkün, sâliha bir kadındır⁴ ve oğlu Süleymân'a «geceleleri çok

(1) Sâd, 38/30.

(2) Tarîhu'l - Ya'kûbi, I, 57 (Beyrut. 1960); Tefsîru't - Taberî, XVII, 57; XIX, 141 (Mısır. 1954); el - Bidâye, II, 18 (Riyâd. 1966).

(3) En - Neml, 27/16. Rivâyetlere göre Dâvûd'un 19 evlâdı vardı (el - Keşşâf. III, 353, Beyrut. 1947; Z. Mesîr, VI. 159, Dimeşk. 1964). Bu 19 kardeş içinden Süleyman babasına vâris olmuştur. Hz. Peygamber'in bir hadîsinin açık ifâdesine göre peygâberler arkalarında paylaşılacak mal bırakmazlar. Onlardan geriye kalan sadaka muâmelesi görür (Buharî, K. Meğâzi, bâb. 14, 38; Müslim, K. Cihâd, no. 51, 52; Ebû Dâvûd, K. K. İmara, bâb. 19).

(4) El - Bidâye, II, 20.

uyumamasını» öğütlemiştir; zira geceleri çok uyumak kişiyi âhirette fakir bırakır⁵.

2— Şekil ve Şemâili :

Rivâyete göre Hz. Süleymân beyaz ciltli, iri gövdeli, nur yüzlü bir zat olup tüy ve kılları çoktu. Beyaz elbise giyerdi⁶.

3— Hanımları ve Cariyeleri :

Hz. Süleymân'ın hanımları ve cariyelerinin sayısı ile ilgili olarak verilen rakkamlar çeşitlidir :

a) 700 hanımı, 300 odalığı vardı⁷;

b) 300 hanımı, 700 odalığı vardı⁸;

c) 300 hanımı, 900 odalığı vardı⁹. Kitaplarında bu muba-lağalı rakkamlara yer veren müellifler, bu kadar hanımın hak-kını edâ için Hz. Süleymân'a yüz erkeğin şehveti verildiğine dâir haberler de kaydetmişlerdir¹⁰. Bu konuda : «Bu bizim ver-gimizdir. Artık (dilediğine) hesapsız ver, yahut tut» âyetine¹¹ istinâd ederler. Bu âyetten önceki kısımlarda ifâde edildiğine göre Hz. Süleyman C. Hak'tan, kendisinden başka hiçbir kim-seye lâyük görülme-yen «bir mülk ve saltanat» talebinde bulun-muş ve bu talebi müsbet olarak neticelenmiştir. Bu talebi ifâde eden âyetten sonraki üç âyet Hz. Süleymâna bahşedilen şeyle-

(5) İbnü Mâce, K. İkame, bâb. 174 (M. F. Abdülbâki neşri, Mısır. 1952). Ez - Zevâid'de belirtildiğine göre bu hadisin iki ravisi zayıftır. Süyü-tî'nin ifâdesine göre İbnü'l - Cevzi senedteki «metrük» bir raviden ötü-rü hadisi «Kitâbü'l - Mevdü'ât» ma almıştır. Diğer iki muhaddis ise İbnü'l - Cevzi'nin aksine, ravî Yüsuf İbn Muhammed hakkında hüsnü şe-hâdette bulunmuşlardır (İbnü Mâce, I, 422; bahsi geçen hadise eklenen notlar).

(6) Tarihut' - Taberî, II, 573 (Leiden. 1881 - 82); es - Sa'lebî, el - Arais, 260 (Mısır. ?); el - Kâmil, I, 229 (Beyrut. 1965).

(7) Tabakatü İbn Sa'd, VIII, 202 (Beyrut. 1958); el - Bidâye, II, 29.

(8) M. Tenzîl, V, 114 (Hind. 1269 H.); el - Kâmil, I, 230; el - Bidâye, II, 29.

(9) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 163.

(10) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 162-63, 164; Tefsîru'l - Kurtubî, XV, 206 (Ka-hire. 1967).

(11) Sâd, 38/39.

ri¹² dile getirir. Bunlardan hemen sonra da Allah: «Bu, bizim vergimizdir. Artık (dilediğine) hesapsız ver, yahut tut» buyurur. Müteâkip âyette de Hz. Süleymân'ın Allah'a yakınlığı ve akıbetinin hayırla dolu olduğundan bahsedilir.

Yukarıda meali verilen âyetlerde, Hz. Süleymân'a verildiği söylenen şehvet ve erkeklik gücüne - dolaylı da olsa - en ufak bir işâret olmadığı halde bulup ortaya atmışlardır¹³. Büyük müfessir allâme et-Taberî (v. 310 H.) tefsirine bahsi geçen âyetle ilgili rivâyetleri kaydettikten sonra iki yerde tercih yapma ihtiyacı duyar ve Hz. Süleymân'a verilen şeyin «şehvet» değil «mülk ve saltanat» olduğunu ifâde eder¹⁴.

Hz. Süleymân'ın menkûha ve cariyelerinin toplam «bin» olduğu yolunda tefsirlere geçen rivâyetlerin menşei Kitâb-ı Mukaddes'tir. I. Kırallar (bâb. 113)'da aynen şöyle denir: «...Ve onun 700 karısı kiral kızı olup, 300 de câriyesi vardı». Sahih hadis mecmualarında ise Hz. Süleymân'ın 90 hanımından¹⁵ bahsedilmiştir¹⁶.

Ebû Hayyan tefsirinde, haklı olarak Hz. Süleymân'la ilgili 1000 hanım rivâyetlerine takılır ve bu tip şeylerin sahîh nakillere muhtac olduğunu söyler¹⁷.

4— Hz. Süleymân'ın Bir Arzûsu :

Merfu ve mevkûf olarak rivâyet edilen bir hadîse göre bir gün Hz. Süleymân şöyle bir arzû ızhar eder: «Vallahi bu gece 70 (60, 90, 99, 100) kadını dolaşırım da, onların her biri Allah yolunda vuruşacak birer süvâri dünyaya getirir» diye yemin etti. Kendisine : «İnşaallah de!» denildi. Süleymân inşaallah demeyi unuttu ve bütün hanımlarını dolaştı. Neticede hanımlarından sâdece biri hâmile kaldı. O da «eksik doğumlu» bir çocuk dünyaya getirdi. Hz. Peygamber: «Eğer Süleymân inşaallah deseydi, o kadınlardan herbiri, muhakkak süvari olacak

(12) Rüzgâr, şeytanlardan binâ ustaları ve dalgıçlar ve yine şeytanlardan bukağılarla bağlanmış olanlar.

(13) Ebû Hayyan tefsirinden naklen Tefsîru'l - Kurtubî, XV, 206, not. 3

(14) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 163, 164.

(15) 70 ve 100 rakkamlarına da yer verilir.

(16) El - Buhârî, K. Nikâh, bâb. 119; Müslim, K. Eymân, no. 22, 24.

(17) El - Bahru'l - Muhît, VII, 60 (Riyad. ?).

ve Allah yolunda savaşacak birer oğlan doğururdu» dedi¹⁸.

Bazı haberlerde, Hz. Süleymân'ın yukarıdaki arzûyu 700 ve 1000 hanım için ızhar ettiğine yer verilir. Bu rivâyetler hem sahîh haberlere zıtlığı ve hem de en serî şekilde de olsa, bir gecede, bu kadar çok sayıda kadını «tavaf» etmenin imkânsız oluşundan dolayı kabûle şâyan bulunmamıştır¹⁹.

Hz. Süleymân'ın «inşallah» dememesinin çocukların doğumunu engellediğini ifâde eden haber ile, 70 kadını bir gecede «dolaşma»nın mucize ile izah edilmek istenmesi tenkidlere hedef olmuştur²⁰.

B— ALLAH'IN HZ. SÜLEYMAN'A BAHŞETTİĞİ BAZI HASLETLER

Ehl-i Kitab Hz. Süleymân'ı peygamber olarak tanımaz²¹. Kendisinden Kitâb-ı Mukaddeste daima «kiral» olarak bahsedilir²². K. Kerîm ise Süleymân (a.s.)'ı vahye mazhar peygamberler arasında sayar²³ ve kendisine bahşedilen nimetlerden bazısını dile getirir:

1— Hz. Süleymân'ın Kuş Dilini Bilmesi :

Neml sûresinin 16. âyetinde Süleyman (a.s.): «...Ey insanlar, bize kuşların dili (=mantıku't-tayr) öğretildi. Bize her şeyden behre verildi...» der.

Kuşların, hayvanların ve haşeratın dilini bilmesi Hz. Süleyman'a Allah'ın bahşettiği bir mucizeydi²⁴. Ona bu mucize sâyesinde, kuşların hislerindeki münâsebetleri sezecek kadar derin ve uzaklardaki cüz'i şeylere nüfuz edecek kadar yüksek bir his ve idrakle birlikte, aynı zamanda kuşların tabiatı olan «uçma»nın ilmi de öğretilmişti²⁵.

(18) El - Buhâri, K. Nikâh, bâb 119; K. Keffârât, bâb. 9; Müslim, K. Eymân, no. 22-25; et - Tirmizi, K. Nuzûr, bab. 7; en - Nesâî, K. Eymân bâb. 43.

(19) El - Bidâye, II, 29-30; A. en - Neccâr, Kasasu'l - Enbiyâ, 331 (Mısır. 1956).

(20) Kasasu'l - Enbiyâ, 331.

(21) Aynı kaynak, 318.

(22) Misâl olmak üzere bakınız. I. Kırallar, 10/23; 11/1.

(23) En - Nisâ, 4/163.

(24) İbnü'l - Arabî, Ahkâmü'l - Kur'ân, III, 1437 (Mısır. 1958).

(25) Elmahlı, V, 3666 (İst. 1960).

Süleymân'a kuş dilinin öğretilmesi kat'i bir vakıa olmakla birlikte işin tafsilâtı, detayları, nasıl olduğu bizce meçhûldür. Vaziyet bu olmakla birlikte bazı tarih ve tefsir kitaplarına Hz. Süleymanın muhtelif kuşların ötüşlerinin ve hareketlerinin ne mânaya geldiğini açıklayan haberler dercedilmiştir²⁶. Meselâ:

Tavus kuşunun öttüğünü duyan Süleyman (a.s.): «Nasıl muâmele edersen, öyle karşılık görürsün»; Çavuşkuşunun ötüşünü : «Ey günahkârlar, Allah'a istiğfâr ediniz»; Bağirtlak kuşunun ötüşünü : «Sükut eden selâmete ulaşır»; Horozun ötüşünü : «Ey gafiller, Allah'ı zikredin»; Doğaninkini : «Ey Âdemoğlu, dilediğin gibi yaşa, sonun ölümdür» diyor tarzında mânâlandırmıştır.

Müfessirlerin eserlerine almış oldukları bu tür rivâyetlerin doğruluğunu sâdece Allah bilir²⁷. Çünkü bunları doğrulayacak delillere malik değiliz.

Bazı haberlerde Hz. Süleyman'ın nebatların dilini de bildiği söylenmiştir; lâkin bu konuya dâir de elimizde sahîh haberler yoktur²⁸. Tevrat'da Hz. Süleyman'ın ağaçlar, otlar ve balıkların da dilini bildiğine dâir bir cümle vardır (I. Kırallar, 4 33). Son rivâyet muhtemelen Tevrat'dan veya Ehl-i Kitâb'dan naklen İslâmî eserlere geçmiş olabilir.

2— Hz. Süleymân'ın Atları :

Kur'ânı Kerîm Hz. Süleymân'ın atlarından şöyle bahseder : «Hani ona öğleden sonra, bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağının üzerinde duran sür'atli koşu atları gösterilmişti de, - «Gerçek ben, mal (yani at) sevgisine sırf Rabbimi zikretmek için düştüm»—) demişti. Nihâyet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. (Dedi ki) : (-«Onları bana döndürün»-). Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı»²⁹.

(26) Araıs, 261-62; el - Keşşâf, III, 353; M. Tenzîl, V, 112-13; Tefsîru'l - Kurtubî, XII, 165-66; Tefsîru'n - Neseî, III, 205 (Mısır.); Tefsîru'l - Hazin, V, 112 - 13; Tefsîru Ebi's - Süüd, IV, 125 (Mısır.); Tefsîru'l - Âlûsî, XIX, 171-72 (Beyrut.).

(27) El - Bahru'l - Muhîr, VII, 59; Tefsîru'l - Âlûsî, XIX, 172.

(28) Tefsîru'l - Âlûsî, XIX, 172.

(29) Sâd, 38/31-33.

Atın üç ayağını yere basıp, dördüncünün tırnağını dikerek duruşu, en güzel duruşu ifâde eder ki bu hal ekseriyya halis a rap atlarında görülür. Âyette bir de Süleymân'ın atlarının güzel koştuğuna işâret edilmiş. En memdûh iki sıfatı dile getirilen bu atların sayısı hakkında hayli değişik rivâyetler vardır.

- a) 20 tane idi³⁰;
- b) Kanatlı 20 at idi³¹;
- c) bin tane idi³²;
- d) 13 bin idi³³;
- e) 20 bin idi³⁴;
- f) Kanatlı 20 bin at idi³⁵.

Bu atların Hz. Süleyman'a nereden geldiği de merak konusu olmuştur :

a) Kelbi'den gelen bir rivâyete göre bu atlar Hz. Süleymân'ın Dimesk ve Nusaybin'e yaptığı bir seferden ganimet olarak ele geçmiştir.

Bu rivâyet sahîh hadislere aykırıdır. Zira Hz. Peyğâmbere, harp ganimetlerinin kendinden önce hiçbir peyğâmbere helâl olmadığını beyân etmiştir³⁶. Bu nedenle Kelbi'nin beyanını kabûle imkân yoktur.

b) Mukatil'den gelen rivâyete göre atlar Hz. Süleymân'a babası Dâvûd (a.s.)'dan miras kalmıştır. Dâvûd da bunları Amalika ile yaptığı bir cenkten elde etmiştir.

Bu rivâyet de, peyğamberlerin miras bırakmayacağı yolundaki hadîse³⁷ aykırı olduğu için kabûle şâyan değildir.

(30) M. Tenzil, VI, 45; Z. Mesîr, VII, 128.

(31) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 154.

(32) Z. Mesîr, VII, 128.

(33) Aynı kaynak, aynı yer.

(34) Tefsîru İbn Kesîr, VI, 57 (Beyrut. 1966).

(35) M. Tenzil, VI, 45.

(36) Bakınız. Buhâri, K. Teyemmüm, bâb. I. K. Salât, bâb 56; Müslim, K. Mesâcid, no. 3, 5; Ebû Dâvûd, K. Cihâd, bâb. 121.

(37) Buhâri, K. Meğâzi, bâb. 14, 38; Müslim, K. Cihâd, no. 51, 52.

c) Atların kanatlı olduğu ve Hz. Süleymân için denizden çıkarıldığı söylenmiştir³⁸.

Bu haberi de kabule yarayacak herhangi bir tutamağa malik değiliz.

İşin doğrusu, Hz. Süleymân'a atların şu veya bu yoldan geldiği tarzındaki dedikoduları bir kenara atmaktır. Diğer peygamberlere atlar nereden geliyor idiyse, Hz. Süleymân'a da oradan gelmiştir³⁹. Aksi davranışlar ve ihtimaller peşinde koşmak boş gayretlerdir.

Hz. Süleymân'ın atlarının kanatlı olduğu yolunda da rivâyetler vardır. Bunlar da gerçekten çok «garip» rivâyetlerdir. Hz. Peygamberden mervi sahîh haberler olmadığı için⁴⁰ bunları da kabûle imkân tasavvur olunamaz.

Hz. Peygamber Tebük (veya Hayber) gazasından dönüşünde, Aîşe validemizin oyuncakları arasında, paçavradan kanat takılmış bir at görür ve Hz. Aîşe'ye bunun ne olduğunu sorar. «attır» der. Kanatlarını kasederek «üzerindeki nedir ya?» deyince, «kanattır» cevâbını verir. Hz. Peygamber : «Kanatlı at öyle mi?» deyince de Aîşe validemiz : «Sen Hz. Süleymân'ın kanatlı atlarının bulunduğunu duymadın mı?» der. Bu söze E. fendimiz yan dişleri görülünceye kadar güler⁴¹.

Hz. Süleymân'ın atlarının kanatlı olduğuna dâir Hz. Aîşe'nin bu sözüne Hz. Peygamber sâdece gülmüştür. «Evet öyledir» demediği gibi red de etmemiştir. «Kanatlı at ha!» demesine bakılırsa bunu kabûl etmediği neticesine varılır. Süleymân'ın atlarından ve onların kanatlarından bahsedenlerin, Hz. Aîşe'den rivâyet edilen bu hadîse istinâd ettiklerine rastlanmamıştır. Hadîsin şârihleri de buna hiç temas etmemişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Süleymân'ın atlarının kanatlı olması sâdece bir söylenti den ibârettir.

Hz. Süleymân'ın bu güzel atları kesip-kesmediği konusu

(38) Et-Tabersi, IV, 474 (Beyrut, 1379 H.); Tefsîru'l - Âlûsî, XXIII, 191.

(39) Tefsîru'l-Âlûsî, XXIII, 191.

(40) Aynı yer.

(41) Ebû Dâvûd, K. Edeb, bâb. 54; A. İ. Hanbel, II, 289; Avnû'l - Ma'bûd, XIII, 279 (Medîne. 1969); Tefsîru İbn Kesir, VI, 57.

da uzun münâkaşalara sebep olmuştur. Atlardan bahseden iki âyetin (—«Gerçek ben mal sevgisine Rabbimi zikretmek için düştüm»-) demişti. Nihâyet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. (—«Onları bana döndürdünüz»—) dedi. Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı» meâlinde olan kısmında anılan «perdeye gizlenme» ile «ayakları, boyunları okşama» ifâdelerinden neyin kastedildiği sarîh değildir. Bazıları, «perdeye gizlenme» den maksat güneşin batmasıdır; «ayakları, boyunları okşama» da, kılıçla atları doğramasıdır, demişlerdir. Bunlara göre olay şöyle cereyan etmiştir : Hz. Süleymân Dımeşk -i Şam ve Nusaybin cihetlerine gaza etmek istediğinde, öğle vaktine mahsûs ibâdetini edâ ettikten sonra tahtı üzerine oturarak harp âletlerini ve gerekli hazırlıkları kontrol ederken sıra atlara gelmiş ve tam bu sırada da ikinci ibâdetinin vakti girmişti. Atları teftiş edip onların resmi geçitlerini tamamlayıncaya kadar da vakit geçmişti. Vaktin geçtiğini farkedince, son derece üzülmüş ve kendini kınayarak : «Ben atlara, bir hayra bağlanırcasına bağlandım. Onlar beni Allah'ı zikirden alıkoydular. At sevgisini Allah'ın zikrine tercih etmiş oldum. Güneş battı. Getirin atları bana» dedi. Atlar gelince kılıcını çekti ve hepsinin ayaklarını ve boyunlarını doğradı. Bundan maksadı, at sevgisini kalbinden tamamen atmak ve Allah'ın hoşnutluğunu temin için, geçirdiği zikrine keffaret olsun diye atların etlerini sadaka olarak dağıtmaktı⁴².

Diğer bazıları da, âyette geçen «perdeye gizlenme», koşturulan atların gözden uzaklaşması, ufukta veya arkada bıraktıkları toz ve duman bulutu içinde kaybolmaları; «ayakları, boyunları okşama» da, tekrar huzuruna getirilen atların sevgi ve şefkatle taranması, okşanması demektir, demişlerdir.

Bunlara göre de olay şöyle cereyan etmiştir :

Süleyman (a.s.) harbe gideceği bir seferinde atları teftiş için kürsisi üzerine oturdu. Atların hazırlanmasını ve idman için koşturulmasını emretti. Onlara şöyle bir baktı ve «Benim atlara karşı sevgim dünya için değildir; Allah'ın emrinden ve O'nun dinini takviye etmek arzusunun dolayısıdır» dedi. Sonra at-

(42) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 156, 160; İbnü'l - Arabî, Ahk. Kur'ân, IV, 1636-37; M. Tenzil, IV, 248; VI, 45,46; Z. Mesîr, VI, 438; VII, 130, 131; et. - Tabersî, IV, 475; Tefsîru'l - Âlûsi, XXIII, 196-98.

ları yine koşturdu, bunlar uzaklaşıp gözden kayboldular. Bundan sonra da süvarilere, atların kendisine geri getirilmesini emretti. Atlar gelince ayaklarını ve boyunlarını sığadı, taradı. Böylece Hz. Süleymân atların şerefini ortaya koymuş, onlarla bizzat ilgilendiğini göstermiştir. Bu aynı zamanda, atlara süvarilerin iyi bakmasını anlatmak, memleketi idâre ve korumada padişahların kendi elleriyle işe girişmelerinin ehemmiyetini göstermek gayesini matufdur. Her türlü harp âlet ve techizatının noksanlıklarını bizzat başkumandan olarak görmek ve bu arada atların eksikliğini ikmâl, hastalık ve sakatlıklarının bulunup bulunmadığını kontroldür. Yukarıda meâlleri verilen âyetlerde geçen atlarla ilgili tefsir bundan ibârettir. Bunun dışında bir mânâ, Kur'ân'ın hem lâfzına ve hem de ruhuna aykırıdır. Netice olarak Hz. Süleyman atları kesmemiştir⁴³.

Konu ile ilgili ihtilâfların menşe'i âyetteki «meseha» fiilidir. Bu kelime arap dilinde, bir şeyi okşamak, taramak mânâsına geldiği gibi, kesmek mânâsına da gelir⁴⁴. Hz. Süleyman atlarını kesti diyenler, âyette zikredilmediği halde «güneş»ten bahsediyorlar. Ayrıca bunlar âyetteki zikre «namaz» mânâsı veriyorlar ki, keza bu da kat'i değildir⁴⁵. Atların - hangi sebeple olursa olsun - Allah yolunda kurban edilmesi muhakkak ki, iyi bir kulluk örneğidir ve Hz. Süleymân lehine bir puandır. Eğer bu kurban ediş, harbe sürmek sûretiyle öldürülmüş olmaları ise, hem güzel bir mânâ⁴⁶, hem de Süleymân (a.s.) için yıldızlı bir pekiyi'dir. Âyeti her iki istikamette tefsir etme - tefsir tarzını haklı çıkaracak elde delil bulunmadığı için - kat'i değildir; kesin bir şey söylemek imkânsızdır⁴⁷.

Yalnız âyeti «kesme» istikametinde mânâlandırma Hz. Süleymân'ı töhmet altına alma gibi bir netice tevlid eder. Şöyle ki:

a) Hz. Süleymân namaz gibi farz bir ibâdeti terketmiş olur;

(43) Tefsiru't - Taberî, XXIII, 156; et - Tabersî, IV, 475; Z. Mesir, VII, 131; M. Ğayb, XXVI, 205-206 (Mısır. 1937); Elmalılı, VI, 4096.

(44) Lisânü'l - Arab, II, 595-96 (Beyrut. 1955).

(45) Bkz. et - Tabersî, IV, 475.

(46) Elmalılı, VI, 4097.

(47) Fî Zılâli'l-Kurân, cüz. 23, 100 (Beyrut. 1968).

b) Namazı unutaçak tarzda dünyaya düşkün, alâlâde bir insan seviyyesine iner. Bilindiği gibi, insanı Allah yolundan alıkoyacak veya ibâdetlerini unutturacak dereceye varan dünyaya muhabbeti mezmumdur. Hz. Peyğâmbere : «Dünya muhabbeti her türlü hatî'enin başıdır» buyurmuştur⁴⁸.

c) Hz. Süleymân böyle büyük bir günah işlemişse tevbe etmesi gerekirdi. Halbuki âyette bundan bahis yoktur;

d) Eski devir muharebelerinde atlar harbin neticesini tayinde mühim rol oynuyorlardı. Bir kumandanın veya devlet başkanının sudan sebeplerle ordunun can damarı olan atları sefer arafesinde elinden çıkarması ve onları saf dışı bırakması, kendi eliyle birliklerinin imhası demektir. Peyğamberler bu tip ihtiyatsızlıklardan münezzehtirler.

e) Birgün bu âyetin tefsirini İbnü Abbas Hz. Ali'ye sormuş; o da sülâh sâhibine : «Bu âyetle ilgili olarak senin bildiğin nedir?» deyince İbnü Abbas, Ka'bü'l - Ahbâr'dan Hz. Süleymân'ın atlarını kestğine dâir öğrendiklerini anlatınca Hz. Ali : «Ka'b yalan söylemiş; Süleymân (a.s.) cihâda gideceği zaman atlarını teftiş etti; onları okşadı. Peyğamberler temiz ve ma'sûm kişilerdir. Ne zulmederler ve ne de zulmü emrederler» dedi⁴⁹.

f) Farz bir ibâdeti terketme gafletinden sonra Hz. Süleymân'a, suçsuz, ma'sûm atları kestirmek şüphesiz ona ikinci bir hatayı isnâd etmek olur. Hata üstüne hatadan peyğamberler münezzehtir. Bilindiği üzere Hz. Peyğâmbere yemek ihtiyacı dışında hayvanların canına kıymayı da menetmiştir⁵⁰.

Bunlar, Kur'an'ın lâfzı hiç birine delâlet etmediği halde Hz. Süleymân'a nisbet edilen büyük suçlardır. Kısaca söylemek gerekirse, Hz. Süleymân'ın şeriatinde tıpkı bizim dinimizde olduğu gibi at beslemek mendûb idi. Muharebe için beslenen bu atları teftiş için koşturdu ve sonra dönüp geldiklerinde onları okşadı, memnuniyyetini ızhar etdi. Fahrüddin er - Razinin konu ile ilgili dikkate şâyân bir kaç cümlesi şöyledir: «Âyete bu türlü mânâ vermek Kur'an'ın lâfzına tamamen uygundur. Hz. Süleymân'a nisbet edilen diğer münker şeyler bizi il-

(48) Keşfü'l-Hafâ, I, 344 (Kahire. H. 1351).

(49) Et - Tabersî, IV, 475.

(50) M. Gayb, XXVI, 206.

zam etmez. Ben bazı kimselerin o gibi münkerleri, sahif tevcihleri (özellikle peygâmbler hakkında) nasıl tecvîz ettiklerine cidden şaşıyorum. Akıl da, nakil de bunları reddetmektedir. Karşı görüş sahiplerinin bunları (görüşlerini) isbat için ellerinde delilleri olmadığı gibi şüphe ile bakabilecekleri tutamakları da yoktur»⁵¹.

Allâme et - Taberî de rivâyetler içinden atların kesilmediği görüşünü tercih etmiş ve Allah elçisinin «kesmek» sûretiyle hayvanlara eziyet etmiyeceğini, sebepsiz yere ve göz göre göre mallarını itlâf ve ihlâk etmiyeceğini söylemiştir⁵².

H. Peygâmberin, Kıyâmet'e kadar atda hayır olduğunu bildirmesine rağmen⁵³, onların H. Süleymânca kesildiğini öne sürmek son derece sakat bir görüştür⁵⁴.

İbnü Hazm da şöyle der : «Allah'ın bir nebze akıl verdiği bir kişinin bile yapmasına imkân olmayan bir işi nasıl olurda bir peygâmbere atfedebilirler? Bir peygâmbere kendisini namazdan alıkoydu diye atları nasıl doğrayabilir? Bu hurafedir, düzmedir, yalan ve yakıştırmadır... Şüphesiz bu, bir zındık uydurmasıdır. Zira bu haberde günahsız atları cezalandırma, faydalı ve işe yarar bir malı mânâsız yere telef etme vardır. Bir peygâmbere namazının geçmesine sebep oldu diye, kendi hatasını günahsız ve suçsuz atlara çektirmez. Buradaki mânâsızlığı ve mantıksızlığı değil bir peygâmbere, yedi yaşındaki bir çocuk bile anlar. Sonra âyette, bahsedildiği şekilde at kesmeye ve namazı geçirmeğe dâir de bir işaret yoktur»⁵⁵.

3— H. Süleymân'ın Üç Duâsı :

H. Peygâmbere'in bildirdiğine göre, Süleymân (a.s.) «Beytü'l - Makdis»i yapıp bitirdiği zaman Allah'tan :

1) Allah'ın hükmüne uygun hüküm⁵⁶;

(51) Aynı yer, XXVI, 206; Tefsîru'l - Hâzin, VI, 46 (Mısır. 1381 H.)

(52) Tefsîru't - Taberî, XXIII, 156.

(53) El - Buhârî, K. Cihâd, bâb. 43; Müslim, K. İmara, no. 96; el - Muvatta', K. Cihâd, no. 44.

(54) Kasasul - Enbiyâ, 322.

(55) El-Fasl, IV, 20 (Mısır. 1321 H.).

(56) Maksad, insanlar arasındaki dâva konusu mes'elelerde ve içtihâda dayanan hususlarda Allah'ın kendisini doğruya ulaştırmasıdır (Sünenü'n - Nesâî, II, 34. Süyüti şerhi, Mısır. 1930).

2) Kendisinden sonra hiç bir kimseye müyesser olmayacak mülk ve saltanat;

3) Mescidine ibâdet niyyetiyle girecek herkesin, anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından arınmasını dilemiş ve bu dilekleri kabul edilmiştir⁵⁷.

K. Kerim Hz. Süleymân'a ait bu dileklerden ikisine temas eder. Şöyleki: Gece vakti çobansız bir sürünün bir tarlada meydana getirdiği zararlarla ilgili olarak Hz. Dâvûd ve oğlu Süleymân (a.s.) ayrı ayrı hüküm vermişlerdi. Mes'elenin hal tarzı Allah tarafından Süleymân'a anlatılmıştı⁵⁸.

Kur'ân ikinci dileğe şöyle temas eder : Süleymân dedi ki : «Ey Rabbim, beni yarlıga. Bana öyle bir mülk ve saltanat ver ki o, benden başka hiç bir kimseye lâyük olmasın»⁵⁹.

Hz. Süleymân'ın bu dileğine nâil olduğuna müteâkip âyetler işâret eder. Ayrıca Hz. Peygamberin, bir çok hadis mecmuasında yer alan bir vak'ası da bunu te'yid eder: İbâdetine engel olmak için namaz kıldığı esnâda, kendisine hücum eden cin tâifesinden bir 'İfrit'i zararsız hâle getirdikten sonra onu mescidin direklerinden birine bağlamayı ve ashâbına göstermeyi düşünmüş, fakat kardeşi Süleymân (peygâmbere) düâsını hatırladığı için bundan vazgeçmiştir⁶⁰.

4— Ruzgârın Emrine Âmâde Kılınması :

C. Hak bir âyette şöyle buyurur : «Süleymân'a da şiddetli

(57) Sünen-i Nesâî, II, 34 (Süyûti şerhi). Bu hadisin başka tariklerindeki ifâdeye göre Süleymân (a.s.)'a ilk iki dileği verilmiştir. Hz. Peygâmbere «sonuncu dileğin bize (Muhammed ümmetine) verilmesini umarız» buyurmuştur (İbnü Mâce, K. İkame, bâb. 196; A. İ. Hanbel, II, 176; el - Bidâye, II, 26).

(58) El - Enbiyâ, 21/78. Mevsûk hadislerde bir de, yine Dâvûd (as.)'la oğlu Hz. Süleymân arasında geçmiş fetva konusu başka bir mes'eleye yer verilir. Bir çocuk üzerinde hak iddiâ eden iki anne arasında geçen olayla ilgili hükümde de yine Hz. Süleymân haklı çıkmıştır (Bkz. Diyânet Dergisi, XIV, sayı. 6, 347-48).

(59) Sad. 38/35.

(60) El - Buhâri, K. Salât, bâb. 75; K. Enbiyâ, bâb. 40; Müslim, K. Mesâcid, no. 39, 40; el - Aynî, IV, 223 v.d. (Beyrut.); Müslim Bişerhi'n - Nevevî, V, 28 (Mısır. 1349 H.); en - Nasâî K. Sehiv, bâb. 19 (Süyûti şerhi, III, 13); İbnü'l - Arabî, Ahk. Kur'ân, IV, 1639; Z. Mesir VII, 138

esen rüzgârı müsahhar kıldıkki bu, kendisini içerisine (feyz ve) bereket verdiğimiz yere onun emri ile akar götürürdü»⁶¹. Başka bir âyet bu ruzgârın Süleymân (a.s.)'ı sabahtan öğleye ve öğleden akşama kadarki zaman içerisinde mutad yürüyüşle birer aylık mesâfeye (takriben 900 km.) götürdüğünü beyân eder⁶².

Bir çok müellif rüzgârın Hz. Süleymân'a, boğazladığı atlarına bedel olarak verildiği yolunda rivâyetler kaydederler⁶³. Hiç şüphesiz atlar da, emrine âmâde kılınan rüzgâr da Hak Teâlâ'nın Hz. Süleymân'a bahsettiği iki büyük nimettir. Yalnız bu iki nimet arasında böyle bir irtibatın varlığını düşünmenin doğruluk derecesini kestirmek cidden çok güçtür.

Söylentilere göre Hz. Süleymân'ın ahşaptan mamul bir döşemesi (bisât-taht?) vardı. Bir gezinti, bir sefer, bir kiral veya düşmanla savaşmak gerektiğinde, lâzım olan her şey bunun üzerine yüklenirdi. Bu öyle geniş bir döşeme idi ki, bütün (portatif?) evler, köşkler, çadırlar, mallar, malzemeler, atlar, develer, ağırlıklar, ins ve cinden erkekler, kuşlar ve sair hayvanlardan her şeyi istiab ederdi. Yükleme işi bitince rüzgâra emreder, o da döşemenin altına girer ve onu havaya kaldırır. Muayyen bir yüksekliğe çıktıktan sonra, tatlı ve yumuşak esen rüzgâr onu alır götürürdü. Eğer daha seri bir hareket arzu edilirse, o zaman bu işi şiddetli esen rüzgâr yapardı⁶⁴.

Kaynaklar, bir ihtiyaç halinde Süleymân (a.s.) için 600⁶⁵ veya 600 bin tahtın kurulduğunu⁶⁶ kaydederler. Tahtların kurulmasını müteâkip önce insanların eşrafı gelerek Hz. Süleymân'ın yanındaki tahtlara, bundan sonra cinlerin eşrafı gelir ve insanlara yakın olan tahtlara oturur, sonra kuşları çağırır ve onlar

(61) El - Enbiyâ, 21/81.

(62) Sebe', 34/12.

(63) Tarihu't - Taberî, II, 574 - 75; Tefsiru't - Taberî, XXIII, 160; İbnü'l - Arabî, Ahk. Kur'ân, IV, 1637; M. Tenzil, IV, 248; VI, 45; Z. Mesîr, VI, 438; Tefsiru İbn Kesîr, VI, 58; el - Bidâye, II, 27.

(64) Tarihu't - Taberî, II, 574-75; el - Bidâye, II, 27.

(65) Tefsiru't - Taberî, XIX, 144; Tarihu't - Taberî, II, 575 - 76.

(66) M. Tenzil, IV, 248; el - Hakim, el - Müstedrek, II, 405-6 (Haydarabâd, 1341 H.); ez - zehebî, et Telhis, II, 405-6 (el - Müstedrek'in kenarında); el - Keşşâf, III, 354.

da bu oturanlara gölge yapar; sonra da rüzgârı çağırırdı...⁶⁷.

Hız. Süleymân'ın bu ahşap tahtının bin rüknü bulunduğu, her rükünde bin evin olduğu, her bir rüknün bin şeytanın omuzunda taşındığı da söylentiler arasındadır⁶⁸.

Kaynaklar bir de, (lxl) fersah ebadında altun ve ibrişimden şeytanlarca dokunmuş bir halıdan bahsederler ki bu, Hız. Süleymân'ın havada bir yerden bir yere gitmesinde kullanılırdı. Bunun üzerine Hız. Süleymân'ın oturacağı altun bir minber yerleştirilirdi. Bu minberin sağına konan altın koltuklara peygamberler; soluna konan gümüş koltuklara da bilginler otururdu. Ulemanın etrafında diğer insanlar, insanların etrafında da cin ve şeytanlar yerlerini alır ve bütün cemaate, güneşe karşı si-per olurdu⁶⁹.

Bunlar, ölçüsüz, hesap ve kitaba gelmez rakkamlar olup, büyük ihtimalle Hız. Süleymân'ı sevmeyenlerce uydurulmuş şeylerdir. Bin rükün, her rükünde bin ev. Her evde on askerin barındığı düşünülse, on milyon eder. On milyonluk bir ordu nereye sığar? Böyle büyük bir orduya oğün için imkân ve lüzum var mıydı? Allah bilir...

Görüldüğü üzere Hız. Süleymân'ın mülk ve saltanatı konusunda bir hayli abartmalar mevcuttur. Bunların içinden sadece Allah'ın kitabında ve Hız. Peyğamberin hadislerinde geçenlere itimâd edilir⁷⁰. Anlatılan bu gibi şeylerin sahîh nakillere muhtaç olduğu unutulmamalı⁷¹ ve bilinmeli ki, rüzgârın Süleymân'ın emrine âmâde kılınması mevzuunda keza hayli rivâyetler vardır ve bu rivâyetlerde hâkim unsur isrâiliyyattır; bu rivâyetlerden sakınmak evlâ, Kur'ân'ın nassı ile iktifâ eslem yoldur. Hakikatini bilmediğimiz ve tahkikten de uzak olduğumuz bu hurafelere girmedikçe Kur'ân'ın beyânına bir şey ekliyemeyiz⁷²

(67) 63 ve 64 numaralı dopnotlardaki kaynaklara bakınız.

(68) Tefsiru't - Taberî, XXII, 69; M. Tenzil, IV, 248; Tefsiru'l - Âlûsî, XVII, 78.

(69) Tefsiru't - Taberî, XIX, 141; Arais, 261; M. Tenzil, IV, 248; el - Keşşâf, III, 354.

(70) El - bahru'l - Muhît, VI, 333.

(71) Aynı kaynak, VII, 60.

(72) Fî Zilâli'l - Kur'ân, cüz. 22, 68 (Beirut. 1968).

5—Hz. Süleymân'a Verilen «Aynü'l - Kitr» :

Sebe' sûresinin 12. âyetinde Allah : «Aynü'l - Kitr'ı ona sel gibi akıttık» buyurur. Bütün müfessirler bunun «erimiş bakır madeni» olduğunda müttefiktirler⁷³. Bu sâyede Hz. Süleymân kendisine lâzım olan binâları, alet ve edevâtı, muhtemelen ordusunun techizatını kolaylıkla yapmaya ve te'mine muvaffak olmuştur. Bakır madeni hangi bölgede aktı, nereye aktı, akması ne kadar zaman devâm etti gibi bir takım sorular ve bunlara cevap teşkil eden rivâyetler varsa da, bunları bir kenara atmak icabeder. Çünkü kat'i ve emîn bir neticeye ulaşmak mümkün değildir.

Bakır madeni bir mucize olarak Hz. Süleymân'a cidden bir pınar gibi mi akıtıldı?. Yoksa bu, Süleymân (a.s.)'in ilim ve fen yardımıyla bakırı eritmesinden kinâye midir? sorusu da zihinleri hayli meşgul etmiştir. Fahrüddin er - Razi bu işi mucize olarak düşünmeyenleri kınar ve bunları inanç zayıflığı ve Allah'ın kudretine itimadsız'lıkla ittiham eder⁷⁴. Aksi görüşün sahipleri içinde bakırın ilim ve san'atla akıtılmış olmasını peygâamberlik makamı için daha mühim görenler de vardır⁷⁵.

Bakır madeninin ilk kez Hz. Süleymân'a verilmiş olduğu yolunda da görüşler varsa da bunlar kabûle şâyan değildir. Zirâ ondan önce de bu maden vardı ve Zülkarneyn'e verilmişti⁷⁶.

6— Timsaller ve Dalgıçlar :

K. Kerim Süleymân (a.s.)'a, iş gören bazı cinlerin râm edildiğini bildirir ki bunlar, ona, mihrâblar (mescidler), timsâller, havuz büyüklüğünde çanaklar, sabit kazanlar yaparlardı⁷⁷.

Timsâl : Canlı veya cansız bir şeyin aslına benzer biçimde yapılan herhangi bir sûrettir. Bazı rivâyetlere göre buradaki

(73) Tefsiru't - Taberî, XXII, 69; Z. Mesîr, VI, 438; Tefsiru İbn Kesir, V, 534.

Âyette geçen «Aynü'l - Kitr»ın «petrol» olduğunu iddiâ edenler varsa da bu, tamamıyla hayâli bir görüştür ve hiç bir delîle dayanmaz.

(74) M. Gayb, XXV, 247.

(75) Elmahlı, VI, 3951.

(76) El-Kehf, 18/96.

(77) Sebe', 34/12-13.

temâsil (=timsâller), peygâamberler ve sâlih insanların sûretleridir. Halk görsün de onlar gibi ibâdet etsinler diye bakırdan, pirinçten, mermerden yapılır ve mescidlere konurmuş. Ve bunların yapılmasına Hz. Süleymân'ın şeriati müsâitmiş. Bununla beraber «temâsil»in canlı sûreti olması şart değildir. Ağaç gibi cansız resimleri ve manzaralar olması da caizdir⁷⁸. Nitekim Fahrüddin er-Razî yalnız «nukûş» (=nakışlar) demekle yetinmiştir⁷⁹. Timsâllerin, minyatür cinsinden olması da mümkündür.

Cinlerin Hz. Süleymân için yaptıkları, onların aynı zamanda san'atkâr ve ellerine iş yakıştır, belli bir seviyyede hesap-kitap, ilim-irfan sahibi olduklarını ifâde eder. Ve yine aynı âyetler Hz. Süleymân'ın halka karşı son derece şefekatli, onların huzurunu ön plânda tutan ve düşünen bir şahsiyyet olduğunu da ifâde ederler. İri iri çanaklar, havuz büyüklüğünde yerinden kalkmaz çömlek, tencere ve kazan gibi kapların yapılması, Hz. Süleymân'ın fakir dostu olduğunu, kurulan muazzam sofralarda halkın ağırlandığını ifâde eder⁸⁰.

K. Kerim Hz. Süleymân'a şeytanlardan binâ ustaları, dalgıçlar ve fesadlarına meydân verilmiyecek bir sûrette sıkı kontrole tabi olan diğerlerinin de râm edildiğini bildirirki⁸¹, rivâyetlere göre dalgıçlar, Hz. Süleymân'a denizlerde bulunan her çeşit süs eşyasını, cevher ve incileri bulup çıkarırlardı⁸².

Şeytanların Hz. Süleymân'ın emrine râm edilmesinden sonra onun için yaptıkları ve bunların nelerden ibâret oldukları yolunda bir çok rivâyetler varsa da bunlara itibâr etmemek, Kur'ân'ın nassı ile yetinmek ve dolayısıyla hurafelere dalmamak en hayırlı iştir⁸³.

7— Hz. Süleymân'ın Yağmur Duâsı :

Rivâyetlere göre Hz. Süleymân bir gün ümmetinden bir grupla yağmur duâsına çıkmıştı. Yolda, sırtüstü yere yatmış, ayaklarını semâya kaldırmış bir karınca gördüler. Karınca şu

(78) El - Keşşâf, III, 572 (Beyrut. 1947); Elmalılı, VI, 3952.

(79) M. Ğayb, XXV, 248.

(80) Elmalılı, VI, 3953.

(81) Sad, 38/37-38.

(82) M. Tenzil, IV, 249; Z. Mesir, V, 374 VII, 140; M. Ğayb, XXII, 201-202

(83) Fi Zılâli'l - Kur'ân, cüz. 17, 48.

meâlde düâ ediyordu : «Yâ Rab, bizler de senin yarattığın mah-lûkattanız; senin rızkına, rahmetine muhtacız. Ya yağmur yağdırır bizi sularsın veya yağdırmaz helâk edersin!». Hz. Süleymân arkadaşlarına : «Dönün, (karıncayı kasederek) sizin dışınızdaki-lerin düâsı bereketiyle yağmura kavuştunuz» dedi⁸⁴.

C— KIRAL - PEYĞAMBER SÜLEYMAN (A. S.)

1— Süleymân ve Nemle :

Hz. Süleymân mayyetiyle bir sefere çıktığı zaman yolları «Karınca Vadisine» uğrar. Süleymân ve ordusunun kendilerine doğru yaklaşmakta olduğunu gören bir karınca (muhtemelen reis durumunda olan biri) : «Ey karıncalar, yuvalarınıza girin. Sakının, Süleymân ve Ordusu farkında olmıyarak - sizi kırmasınlar!» dedi. Hz. Süleymân onun bu sözüne hafifçe güldü...»⁸⁵.

Bu âyetlerde bir karıncanın, kendi hemcinslerini Süleymân (a.s.)'in ordusu tarafından çiğnenmemeleri için uyardığını görüyoruz. K. Kerim ve hadisi şeriflerde bunun dışında her hangi bir bilgi mevcut değildir. Buna rağmen tarih ve tefsir kitaplarına konuyla ilgili yığın yığın malûmat dercedilmiştir.

Rivâyetlere göre Hz. Süleymân karıncanın, ayaklar altında ezilmemeleri için hemcinslerine «yuvalarınıza girin» sözünü üç mil mesâfeden duymuştur⁸⁶. Bir peygâmbere olarak Hz. Süley-mân'ın karıncanın sözünü veya işâretini, veyahut da içinden geçeni duyması, bilmesi normaldir. Ama bu rivâyet aynı zamanda karıncanın Süleymân ve ordusunun gelişini üç mil gibi çok uzak bir mesâfeden bilmiş ve anlamış olması demektir ki, işte bu normal değildir. Akla hayli uzak görünen bu haberin inkârında hiç bir zarar yoktur⁸⁷ bilâkis fayda vardır.

Vehb İbn Münebbih Hz. Süleymân'ın karıncaya «Bisât» üzerinde iken Taif vadisinde rastladığını söylemiştir. Bazılarına göre de vâdi Şam'dadır⁸⁸.

(84) Arais, 263; Tefsiru İbn Kesir, V, 227; el - Bidâye, II, 20; Fethu'l-Kadir, IV, 134 (Mısır. 1964).

(85) En - Neml 27/18-19.

(86) M. Tenzil, V, 115; el-Keşşâf, III, 355; Z. Mesir, VI, 162.

(87) Tefsiru'l - Âlûsî, XIX, 176.

(88) Et - Tabersî, IV, 215; Tefsiru İbn Kesir, V, 227; el - Bidâye, II, 19.

Bu söylentiler hiç bir değer ifâde etmezler. Hz. Süleymân karıncaya nerede rastlarsa rastlasın bu bizi ilgilendirmez. Vadinin şu veya bu olması da mühim değildir. Vehb İbn Münebbih'e varan rivâyette Hz. Süleymân karıncaya rastladığı zaman «Bisât» üzerinde idi, deniliyor. Böyle olsaydı havada seyâhat eden Hz. Süleymân ve maiyyetini karınca nereden görecekti? Niçin çiğnenmekten bahsedecekti⁸⁹? Bu rivâyet âyetin mânâsı ile de zıddıyet arz ediyor.

Hiç bir ehemmiyeti olmadığı halde karıncanın büyüklüğünden de söz edilmiştir. Gûya o, deve⁹⁰ veya kurt büyüklüğünde imiş⁹¹. Halbuki asıl ve meşhûr olan Nemle'nin küçük olmasıdır⁹². Kısacaların hiç bir delile mâlik olmadan naklettikleri ve mübâlağaya düştükleri bu haber Ehl-i Kitâb'dan alınmıştır⁹³.

Topal olduğu söylenen Nemle⁹⁴ «eş - Şeysân» veya «Şeysaban» oğulları kabilesinden olup⁹⁵ adı CİRS = CERS veya Tahıye'dir⁹⁶.

Âşikâr olduğu üzere bunlar incir çekirdeğini doldurmayan meselelerdir; yalan yanlış söylenmiş söz ve kıssalardan ibâretir⁹⁷. Karıncalar cemiyet halinde yaşayan canlılardan iseler de, onların şu veya bu diye ismen kabîlelere ayrıldığı ve kabîlenin her bir ferdine özel isimler verildiği duyulmuş şey değildir⁹⁸. Bunlar cidden lüzumsuz ve mânâsız rivâyetlerdir.

Karıncanın kanatlı olduğu ve kuşlar arasında bulunduğu yolunda da rivâyetler varsa da⁹⁹ bunlara itibâr etmemek gerekir.

Ebü İshâk es-Sa'lebi'nin «bir kitapda gördüm» kaydıyla an-

(89) Tefsîru İbn Kesir, V, 227; el - Bidâye, II, 19.

(90) M. Tenzil, V, 114.

(91) Z. Mesîr, VI, 161; Hazin, V, 114.

(92) M. Tenzil, V, 114.

(93) Rûhu'l - Me'ânî, XIX, 176; Fethu'l - Kadîr, IV, 135.

(94) El - Keşşâf, III, 355.

(95) Tefsîru İbn Kesir, V, 227; el - Bidâye, II, 19.

(96) Arais, 264; el - Keşşâf, III, 355; el - Bidâye, II, 19.

(97) Fethu'l - Kadîr, IV, 130.

(98) Tefsîru't - Taberî, XIII, 169-70.

(99) İbnü'l - Arabî, Ahk. Kur'ân, III, 1439; M. Tenzil, V, 114; Hazin, V, 114;

lattığına göre Hz. Süleymân Nemle'ye Karıncaları «yuvalarınıza girin» diye niçin uyardın? Zulüm edeceğimden mi korktun? Benim âdil bir peygâmbere olduğumu bilmedin mi? Niçin «Süleymân ve ordusu sizi kırmasın» dedin? tarzında bir takım süâller sorar. Nemle de : «Onlar bilmeden, farkına varmadan» dediğimi duymadın mı?» der ve «ben nefislerin değil, kalplerin kırılmasını kastedtim; sana verilen nimetleri görürler de aynısını isterler, dünyaya aldanırlar, böylece de Allah'ı tesbih ve zikirten vazgeçerler» şeklinde maksadını izah eder. Bunun üzerine Hz. Süleymân Nemle'ye : «Bana nasihat et!» der. Nemle, babasına Dâvûd; kendine de Süleymân isminin verilme sebebini bilip - bilmediğini sorar. Bunlara Hz. Süleymân «bilmiyorum» cevâbı verir ve Nemle'nin izahlarını dinler. Nemle aynı şekilde Allah'ın kendisine rüzgârı müsahhar etmesinin nedenini sorar; yine «bilmiyorum» cevâbını alır ve sebebini izah eder. Sonra hızlıca kavmine (karıncalara) varır ve Hz. Süleymân'a hediye edebilecekleri bir şeyin olup - olmadığını sorar. Onlar yanlarında bir tek «köknar yemişi» (=Arabistan kirazı)'nden başka bir şey olmadığını söylerler. Onu ağzına alır ve sürükleyerek götürmeye çalışır. Allah'ın emriyle rüzgâr onu alır ve bisat üzerinde seyâhat etmekte olan Hz. Süleymân'ın önüne bırakır. Ağzıyla getirdiği yemişi Süleymân'ın avucuna koyar ve bu hakir hediye için dört beyitlik bir şiir söyler. Hz. Süleymân da ona bereket düâsıyla karşılık verir. Karıncalar bu düâ sâyesinde Allah'a en çok şükreden ve çoğalan bir cemaat olurlar¹⁰⁰.

Bunların da sıhhatini sâdece Allah bilir¹⁰¹.

2—Hz. Süleymân'ın Harem-i Şerif'te Kestiği Kurbanlar :

Hikâye edildiğine göre Hz. Süleymân Beytü'l - Makdis'in inşaatı tamamlanınca mayyetiyle birlikte hac maksadıyla yola çıktı ve Harem-i Şerife vardı ve orada dilediği kadar kaldı. Orada kaldığı müddetçe her gün beş bin sığır, beş bin deve ve yirmi bin koyun kesti¹⁰². Yanında bulunan eşrâfa buranın, sıfatı şöyle şöyle olan bir peygâmbere mekânı olduğunu söyledi ve Hz. Peygâmbere'in sıfatlarından bazısını saydı; dinini ve ona inanacakların bahtiyarlığını anlattı; kendisiyle onun arasında

(100) Arais, 264; Tefsîru'l - Kurtubî, XIII, 171-72.

(101) El - Bahru'l - Muhit, VII, 62; Tefsîru'l - Âlûsû, XIX, 79.

(102) Bazı rivâyetlere göre hergün 20 bin koç keserdi (M. Tenzil, V, 116).

kaç yıl bulunduğunu haber verdi.

Vehb İbn Münebbih'ten yapılan diğer bir rivâyete göre de Hz. Süleymân marıyyetiyle havâî yolculukla Yemen'e giderken Medine'ye varınca : «Burası âhir zaman peygâmberrinin hicret mahallidir; ne mutlu ona inananlara!» dedi ve yoluna devâm etdi. Mekke'ye varınca Ka'be'nin etrafında tapmaya mahsûs putları gördü ve yine yoluna devâm etdi. Bunun üzerine Beyt ağladı. Allah vahy yoluyla ona niçin ağladığını sordu. Beyt de, bu peygâmberrin beraberindeki evliyâ ile kendisine uğradıklarını, putlara tapıldığını gördükleri halde inip namaz kılmadıklarını şikâyet tarzında söyledi. Allah da, Hz. Peygâmberr'i burada çıkaracağını, Kur'ân'ı burada inzâl edeceğini söyleyerek ve Ümmet-i Muhammed'in bazı sıfatlarını sayarak onu teselli etdi¹⁰³.

Birbirine zıt bu iki haberdeki¹⁰⁴ mubalağalar gayet açık bir tarzda görülüyor. Hz. Süleymân hacca gitmiş, çokca kurban kesmiş ve Hz. Peygâmberr'in geleceğini müjdelemiş olabilir¹⁰⁵; lâkin, teferruatları isbatlamaya imkân yoktur.

3— Hz. Süleymân'ın Kürsisine Atılan Cesed :

Bir âyette C. Hak: «Andolsun biz Süleymân'ı imtihan da ettik : Tahtının üstüne bir cesed bırakıverdik. (Nice günlerden) sonra o, yine eski hâline döndü» buyurur¹⁰⁶.

Kürsiye atılan «cesed» konusu müfessirleri çok meşgul etmiş ve buna dâir bir hayli değişik izahlara yer verilmiştir :

a) Söylentiye göre Hz. Süleymân'ın Cerâde isimli bir hanımı vardı. Günün birinde bu kadının akrabalarından biri ile bir başkası arasında dâvâ konusu bir mes'ele ortaya çıktı. Hz. Süleymân kendisine arzedilen bu dâvâda tarafsız davranmakla birlikte hanımı Cerâde'nin akrabasının haklı çıkmasını arzû etdi. Kalben de olsa bu iki kişi hakkında tarafsız davranmadığı için cezaya çarptırıldı. Allah vahiy yoluyla kendisine: «Yakında sa-

(103) Her iki haber için bkz. Arais, 263; M. Tenzil, V, 116; el - Keşşâf, III, 358; Tefsîru'l - Âlûsi, XIX, 183.

(104) Tefsîru'l - Âlûsi, XIX, 183.

(105) Aynı yer.

(106) Sad, 38/34.

na bir bela gelecektir» dedi. Hz. Süleymân bu belânın kendisine gökten mi, yerden mi geleceğini bilmiyordu.

b) Hz. Süleymân'ın hanımları arasında Cerâde'nin mümtaz bir mevkii vardı. Bu hanım bir gün Hz. Süleymân'a : «Kardeşimle falan kimse arasında bir dâvâ vardır. Senin kardeşim lehinde hüküm vermeni arzû ediyorum» şeklinde bir teklifte bulundu. O da : «Peki» dedi. Fakat, hanımına söz vermekle birlikte yine de tarafsız davrandı. İşte Hz. Süleymân bu konuda söylediği «söz» sebebiyle belâyâ uğratıldı.

c) Hz. Süleyman Cerâde'yi, yaptığı bir savaş sonunda esir etmiş ve kendine hanım olarak almıştı. Bir kıral kızı olan bu kadın, Hz. Süleymân'ın eşi olduktan sonra müslüman olmuş yani Hz. Süleymân'a iman da etmişti. Yalnız gece-gündüz devâmlı ağlar ve ağlaması bir türlü bitmezdi. Süleymân (a.s.) ona bir gün niçin ağladığını sordu. O da : «Babamı ve onunla beraber olduğum anları düşünüyorum. Ne olur, şeytanlara emretsen de, evimin içinde babamın heykelini yapsalar, ben de onunla teselli bulsam» dedi. Hz. Süleymân bu isteği kabul etti ve heykel yapıldı. Hz. Süleymân evden çıkınca Cerâde ve hizmetinde olanlar bu heykele taparlardı. Hz. Süleymân'ın evinde bu hal 40 gün devâm etdi. Hz. Süleymân işin farkına vardıktan sonra heykeli kırdı ve hanımını da cezalandırdı. Sonra da evinde cereyan eden bu halden dolayı Allah'a tevbe ve istiğfarda bulundu. Bu hadiseden sonra şeytan Hz. Süleymân'ın yüzüğüne musallat oldu ki, vak'a Vehb İbn Münebbih'e göre şöyle cereyan etmiştir :

Haberi olmadan evinde puta tapılmasını müteâkip Hz. Süleymân temiz elbiseler istedi. Kendisine, ipleri bâkirelerce eğrilmiş, hayızlı ve nifaslı hiç bir kadının eli değmemiş elbiseler getirildi; bunları giyip tek başına bir çöle gitti. Emri ile çölün muayyen bir yerine kül serpildi. Allah'a tevbe etmek kasdıyla küle yatıp yuvarlandı. Ağladı. Düâ etdi. İstiğfarda bulundu. Ve «Yâ Rab, Dâvûd hânedânına senden başkasına ibâdet etmek yakışmaz; evlerinde senden başkasına el açılmaz!» dedi. Bu hal akşama kadar devâm etti. Akşam vakti evine döndü. Hz. Süleymân'ın Emine isminde bir hanımı vardı. Abdest bozmak icabettiği veya hanımlarından biri ile yalnız kalmak istediği zaman, ayakyolundan dönüp tekrar abdest alıncaya veya cünüplükten temizleninceye kadar yüzüğünü (mührünü) bu hanımına bırakırdı. Temizlenmedikçe yüzüğüne dokunmazdı. Çünkü

yüzüğü yeşil yakuttan olup, Cebrail tarafından verilmişti ve üzerinde, $\text{لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ}$ yazılı idi. Süleymân'ın mülk ve saltanatı yüzüğünde idi. Günlerden birinde yüzüğünü hanımı Emîne'ye bıraktı. İşte bu sırada okyanusların sahibi olan SAHR isimli şeytan Süleymân kılığında gelip kadından yüzüğü istedi. Ondan şüphe etmeyen kadın yüzüğü verdi ve o da alır-almaz parmağına taktı. Sonra gidip Hz. Süleymân'ın tahtına kuruldu. Derhal kuşlar, cinler, insanlar ve şeytanlar emrine râm oldular. Bu arada Hz. Süleymân işini bitirip geldi ve Emîne'den yüzüğünü istedi. Kılık kıyâfeti, fizyonomisi değişmişti. Emîne : «Sen kimsin?» diye sordu. Süleymân : «Dâvûd oğlu Süleymân» dedi. Hanımı : «Yalan söylüyorsun! Sen Süleymân değilsin; Süleymân gelip yüzüğünü aldı; o, işte orada tahtında oturmaktadır» dedi. Hz. Süleymân belâyâ uğradığını anladı ve dışarı çıktı. Sokaklarda dolaşiyor ve İsrâil oğullarının kapılarına varıp : «Ben Dâvûd oğlu Süleymân'ım» diyordu. Fakat bunu duyan herkes ona sövüp sayıyor ve başına toprak saçıyordu; Arkasından da : «Bakın şu deliye! Kendini Süleymân sanan şu serseriye!» diyordu. Bunun üzerine Hz. Süleymân şehirden ayrılıp deniz kenarına gitmekten başka çâre kalmadığını anlayarak yola düştü. Orada deniz ürünleriyle uğraşanlara balık taşıyarak, hamallık yaparak hayatını kazanmaya çalıştı. Gördüğü hizmete mukabil her gün kendisine iki balık veriyorlardı. O, bunlardan birini satıp parasıyla ekmek alıyor, diğerini de kızartıp karnını doyuruyordu. Bu hal kırk gün devâm ettiki bu Hz. Süleymân'ın evinde puta tapılma müddetidir. Hz. Süleymân'ın veziri olan Âsâf İbn Berhıyâ ve İsrâil oğullarının bilginleri, Allah düşmanı şeytanın bu 40 gün içinde verdiği hükümleri yadırgadılar. Âsâf bir gün : «Süleymânın hükümlerinde siz de benim gibi tutarsızlıklar görüyor musunuz?» diye sordu. Onlar da «Evet» dediler. «Durun, dedi Âsâf; ben hanımlarına varıp umûmî ve halka açık işlerinde olduğu gibi, özel işlerinde de bazı garipliklerin olup-olmadığını sorayım». Hanımların yanına varıp : «Dâvûd oğlu Süleymân'ın sizin de hoşlanmadığınız işleri var mı?» diye sordu Onlar : «Hayızlı - hayızsız demeyip bizlere yaklaşıyor ve gusûl abdesti almıyor» dediler. Bu cevâbı alan Âsâf : « $\text{إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ}$), gerçek bu âşikâr bir belâdır» dedi. Sonra halk içine çıkıp : «Onun özel hayatı, umûmîsinden de betermiş» diye olanları etrafa duyurdu. Kırk gün tamam olunca Hz. Süleymân kılığına bürün-

çıkartıp suya attı. Yüzüğü bir balık yuttu. Onu avcılardan biri yakaladı. Süleymân ogün o balıkçının hizmetini görüyordu. Akşam vakti ücreti karşılığı iki balık aldı ki bunlardan biri yüzüğü yutan balıktı. Hz. Süleymân balıklarını alıp iş yerinden ayrıldı. Her zamanki gibi birini satıp parasıyla ekmek aldı. öbürünün de kızartmak maksadıyla karnını yandı. İşte bu balığın karnında yüzüğünü buldu ve parmağına taktı ve hemen secdeye kapandı. Yüzüğü takar takmaz derhal kuşlar, cinler, insanlar ve şeytanlar etrafına toplandılar.

d) Hz. Süleymân fitneye uğratıldığı zaman yüzüğü elinden düştü. Mülkü bu yüzükte idi. Yüzüğünü aldı ve eline taktı. yüzük tekrar düştü. Yüzüğün elinde durmadığını gören Süleyman fitneye uğradığını kat'i olarak anladı. Bu hâle muttali' olan Âsâf, Süleymân'a : «Sen günâhından ötürü belâya uğramışsın; artık yüzük senin elinde 14 gün durmaz. Sen Allah'a iltica et, yalvar. Ben tahtına oturur, seni Allah yargılayıp mülkünü iâde edinceye kadar işlerini görürüm» dedi. Âsâf'ın tavsiyesine uyan Hz. Süleymân bir kenara çekilip Allah'a yalvardı; Âsâf da yüzüğü parmağına takıp tahta geçti ve memleketi 14 gün idâre etti. C. Hakkın . Kur'ân'da anlattığı «cesed» den maksat Süleymân'ın kâtibi olan Âsâf'tır ki, kendisi ilim sâhibi bir zat idi. Hz. Süleymân 14 gün sonra gelip yüzüğü Âsâf'tan aldı ve parmağına taktı. Bu sefer yüzük parmağından düşmedi.

e) Saiyd İbnü'l Müseyyeb'den nakledildiğine göre Hz. Süleymân insanlardan üç gün gizlendi. Bunun üzerine Allah kendisine vahy yoluyla : «Ey Süleymân, sen kullarımdan üç gün gizlendin; işleriyle ilgilenmedin; bu müddet içinde mazlûmu zâlimden kurtarmadın» dedi. Ravî bundan sonra «yüzük ve şeytan» hikâyesini anlatmıştır.

f) Eş - Şa'bi'ye göre Süleymân'ın mülkünün muvakkat olarak zevâline sebep şudur : Bir gün Hz. Süleymân'ın bir erkek evlâdı dünyaya gelmişti. Bunu gören şeytanlar bir toplantı yaparak «şayet bu çocuk yaşarsa, biz daha yıllarca çektiğimiz sıkıntılardan kurtulamayız. (Zira babasının ölümünden sonra oğlu yerine geçer ve çalıştırmaya devâm eder). Bizim için tek çıkar yol bu çocuğu öldürmektir» dediler. Şeytanların bu kararını farkedenden Süleymân, oğlunu alıp götürmesi ve muhafaza etmesi için bulutâ emir verdi. (Yine onun emriyle) rüzgâr onları aldı ve istenilen yere sevketti. Çocuk bu sâyede şeytanların şer-

rinden kurtulmuş oldu. Allah Süleymân (a.s.)'ı şeytanlardan korktuğu için payladı. Neticede çocuk öldü ve bir cesed hâlinde kürsisine atıldı. İşte Allah'ın Kur'ân'da bahis konusu ettiği cesed budur.

g) İnşallah demeyi unutarak hanımlarını tavaf ettikten sonra dünyaya gelen yarım (eksik doğumlu) çocuğu Hz. Süleymân çok severdi. Bunun sebebi de doğan çocuklarının yaşaması idi. Bir gün Azrâil ile karşılaştığında : «Eceli geldiği zaman bu oğlumun ölümünü sekiz gün geciktirebilir misin?» dedi. Melek : «Hayır, fakat vefatından üç gün önce sana haber veririm» dedi. Vefatına üç gün kala Azrâil haber verince Hz. Süleymân mayyetteki cinlere : «Benim bu oğlumu Melekü'l-Mevt'den kim gizleyebilir?» diye sordu. İçlerinden biri : «Ben onu meşrik (doğu)'de saklarım» dedi. «Kimden saklarsın?» sorusuna da «Melekü'l - Mevt» den diye cevâp verdi. Hz. Süleymân : «Onun gözü her şeyi görür» dedi. Bir diğeri, mağrib'de saklarım, dedi. Hz. Süleymân aynı şeyleri ona da söyledi. Bir başkası arzın yedinci katında saklayabileceğini söyledi. Buna da diğerlerine söylediğini tekrar etdi. Biri de : «Ben onu görülmeyen iki bulutun arasında saklarım» dedi. Hz. Süleymân : «İşte tek çıkar yol budur» dedi. Çocuğun eceli gelince Azrâil yeryüzünün doğusunu, batısını, denizleri aradı bulamadı. Nihâyet onu iki bulut arasında bulup babasının tahtı üzerinde canını aldı. İşte «cesed» den maksat budur¹⁰⁷.

K. Kerim'de zikri geçen bu cesedin ne olduğu ve bundan neyin kastedildiği kat'i olarak belli değildir. Konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den de bir açıklama yoktur. Söylenenlerin bir kısmı, mücerred ihtimaller ve «senedsiz» te'villerden öteye geçmiyor¹⁰⁸. Hurafelerden uzak kalmak düşüncesiyle bazı müfessirler ceseden maksadın hadislerde bahis konusu edilen «yarım çocuk» olduğunu ifâde ediyorlarsa da¹⁰⁹ bunlarda da kat'iy-

(107) Bütün bunlar için bkz. Tefsîru'n - Nesâî, varak 4a - b (İst. Üniversitesi Kütüph. no. A/3257); İbnü Sa'd, VIII, 203; Tefsîru't - Taberî, XXIII, 157-58; Tarihu't - Taberî, II, 591-93; Araıs, 288, 289-90; Tarihu'l-Ya'kûbî, I, 59-60; M. Tenzil, VI, 48-49 el-keşşâf, IV, 94; Z. Mesîr, VII, 132 v.d.; el-Kâmil, I, 238 v.d.; ed-Dürü'l-Mensûr, V. 311.

(108) Fî Zilâli'l - Kur'ân, cüz. 23, 99-100.

(109) Envâru't - Tenzil, II, 345 (Amire. 1285 H.); el - Bahru'l - Muhit, VII, 397;

yet yoktur¹¹⁰ ve bazı yönleriyle tenkide müsaittir¹¹¹. Áyette Hz. Süleymán'ın fitneye düşürüldüğü ve kürsisine bir cesedin atıldığı bildirildiğine göre böyle bir şey olmuş demektir. Ama bunun, şu veya bu diye kestirip atılmasına imkân yoktur. Muhtemelen Hz. Süleymán'ın Beytü'l - Makdis'i yaptırdığı sırada inşaat işlerinde çalıştırdığı san'atkârlar içinde, çeşitli hilelere vâkıf dessay kişiler vardı. Bu şeytanların veya şeytan ruhluların plânladıkları bir ihtilâl yüzünden Hz. Süleymán bir müddet nüfuzunu yitirmiş veya tahtından uzaklaşmış, bu sûretle tahtında ya kendisi kuvvetsiz bir cesed halinde hükümsüz kalmış, yahut tahtı da işgal edilip ona muayyen bir zaman için heykel gibi birisi oturtulmuş olabilir¹¹². Rivâyetlerde yer alan diğer hususlar da şu tarzda tahlil edilebilir :

a) Hz. Süleymán'ın hanımından yüzüğü istediği anda şeytanın, Hz. Süleymán'ın kılığına girdiği söyleniyor ki, bu aslâ mümkün değildir. Eğer şeytan, herhangi bir peygamberin şekil ve sûretine bürünmeye muktedir olsaydı, hiç bir İlâhî şariate güvenilemezdi. Ve o takdirde, Hz. İsâ, Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed ve emsâli peygamberler insanları doğrudan saptırmak için insan ve peygamber olarak zuhur etmiş bir takım şeytanlar olarak düşünülebilirdi. Bu da tahmin edileceği gibi İlâhî ve vahdânî dinleri temelinden yıkar.

b) Şayet şeytan, Allah'ın elçisi Hz. Süleymán'a bunları yapmaya muktedir farzedilirse, o takdirde bütün din bilginleri ve zâhidlere de aynı şeyleri rahatlıkla yapabilir. Hatta onları öldürebilir; evlerini, barklarını yıkar ve eserlerini paramparça eder, yakar ve yok eder. Gerçek odur ki, şeytan hiç bir din âlimine ve en sâde, en basit hayatı yaşayan bir zâhide bile bunu yapamamıştır ve yapamaz. Bir âlime yapamayınca, yüce bir nebiye haydi haydi yapamaz. O halde şeytanın Hz. Süleymán'ın sûretine girdiği ve hanımından yüzüğü aldığını ifâde eden bütün rivâyetler yalan ve uydurmadır¹¹³; zındıkların ve yahudilerin düzme-

Hazin, VI, 49-50; Ebussuûd, IV, 290 (Mısır, 1952); Tefsîru'l-Âlûsî, XXIII, 198, 200.

(110) Fi Zilâli'l-Kur'ân, cüz. 23, 99-100.

(111) Et - Tûsî, VIII, 514; et - Tabersî, IV, 475.

(112) M. Ğayb, XXVI, 209; et - Tabersî, IV, 476; Rûhu'l - Meânî, XXIII, 199-200; Elmalılı, VI, 4097.

(113) M. Ğayb, XXVI, 208; el - Keşşâf, IV, 94; Tefsîru'n - Nesefî, IV, 42; el - Bahru'l - Muhîr, VII, 397.

sidir¹¹⁴.

c) Şeytanın, Hz. Süleymân'ın hanımlarına musallat olmasının doğruluğu bir tarafa, bu nasıl ağza alıp söylenebilir? Hangi mantıkla kitaplara geçirilebilir?

d) Maalesef bir çok kitaplarda, Hz. Süleymân'ın kürsisine atılan cesedin şeytan olduğu ve 40 gün bu makamda oturduğu yolundaki rivâyete yer verilmiş, imâen dahî olsa bunun yalan olduğuna işâret edilmemiştir. El - Müstedrek sâhibi Hakim konu ile ilgili rivâyeti kaydettikten sonra, bunun Buhârî ile Müslim'in şartına uygun sahîh bir hadis olduğunu¹¹⁵ söylemiştir ki, buna şaşmamak elde değildir.

e) Bir peygamber, kendisine arzedilen dâvâyı sâdece hak-kaniyyet prensiplerine riâyetle karara bağlar. Şunun veya bunun hatırı için muhakemenin normal mecrasını tersyüz edemez, bunu aklından geçirmez.

Uzun münâkaşa ve tereddütlerden sonra, haddi icabeden bir konuda Mahzum oğulları kabilesinden bir kadın hakkında Hz. Peygâmbere'den şefaate cesaret eden Üsâme'nin nasıl bir karşılık gördüğü malumdur¹¹⁶. Peygâmbere olan Hz. Süleymân'ın da dâva konusu olan meselelerde Hz. Peygâmbere'den ayrı düşündüğünü tahayyül etmek dahî câiz değildir.

f) Bir hanımın hatırı için bir peygâmbere evine put diktirmez; buna müsâade edemez. Böyle bir şeyin ona sorulmadan gizlice yapıldığı söylenebilirse de, vahye mazhar bir peygâmbere bundan gafil olamaz Bunlar peygamberlik makamı ile zıtlık arzedilen şeylerdir.

g) Eceli gelmiş bir çocuğu Azrail'den gizlemeğe çalışmak veya o zarar vermesin diye bulutlarda büyötmek ne mümkün? Bunları bir peygâmbere hakkında düşünmek ne kadar akıl dışı şeyler !

h) Hz. Süleymân'ın bütün güç ve kudretinin yüzüğün (müh-

(114) İbnü Hazm, el - Fasl, IV, 19-20; el - Bidâye, II, 26; Tefsîru İbn Kesîr, VI, 61, 62.

(115) El - Müstedrek, II, 433-34 (Haydarabâd. 1341 H.).

(116) El - Buhârî, K. Hudûd, bâb. 12; Müslim, K. Hudûd, no. 8, 9; Ebû Dâvûd, K. Hudûd, bâb. 4.

rün)'de olduğu şayiası da püsküllü yalanlardandır. Yüzüğü kaybetmesinden sonra kapı kapı dolaşıp kendini takdim ederek ekmek dilenmesi, hakarete maruz kalması, sövülüp - sayılması, balıkçılara hamallıkla hayatını kazanması v.s. gibi şeyler de peygamberlik makamına yakışmayan hususlardır. Bunlar Hz. Süleymân'dan öç almak isteyen yahudilerin uydurmasıdır¹¹⁷. Ayrıca bunlarda peygâmlere olan güveni yıkmayı, onları alâlede kişilermiş gibi göstererek inananların gözünden düşürmeyi hedef alan din ve peygâmler düşmanı zındıkların da büyük rolü vardır.

4— Hz. Süleymân'ın Cerâde'nin Babasıyla Savaşması :

Vehb İbn Münebbih'in anlattığına göre Hz. Süleymân, denizde bulunan Saydun adlı bir adada kudretli bir hükümdârın varlığını haber aldı. Memleketi deniz içinde olduğundan oraya kimse giremiyordu. Fakat yüce Allah Süleymân'a öyle bir kuvvet vermişti ki, ne denizde ve ne de karada hiç bir kuvvet onunla baş edemiyordu. O, istediği yere gidiyor ve dilediği ülkeyi fet-hediyordu. Çünkü rüzgâr, Süleymânla askerini onun arzû ettiği yere götürüyordu. Adalarda saltanat süren bu hükümdâra karşı sefer ederken, rüzgâr onu deniz üzerinden oraya götürdü. Hz. Süleymân, insan ve cinlerden müteşekkil ordusuyla oraya inerek hükümdârı öldürdü; memleketinde ne varsa ele geçirdi. Bu cümleden hükümdârın, eşi bulunmaz bir güzelliğe malik olan kızını da esir etdi...¹¹⁸.

Hz. Süleymân'a nisbet edilen bu harp olayı hayâlidir. uydurmadır. Hiç bir asıl ve esâsa müstenid değildir¹¹⁹. Tevrat'ın I. Kıral-lar kitabında (11,-4-11) bulunan bazı cümleler bunu telmih eder mahiyettedir. İhtimalki Vehb İbn Münebbih bu rivâyeti yahudilerden öğrenerek aktarmıştır.

5— Hz. Süleymân'ın Yüzüğünü Çalan Cinne Verilen Cezâ :

İbnü Abbas, Hz. Ali, Saîd İbnü'l - Müseyyeb ve Zeyd İbn Eslem gibi zevattan rivâyete göre Hz. Süleymân yüzüğünü

(117) Tefsîru İbn Kesîr, VI, 62.

(118) Tarihu't - Taberî, II, 586 v.d.; Araîs, 287-88; M. Tenzîl, VI, 46-47; M. Gayb, XXVI, 207; el - Kâmil, I, 228.

(119) El - Keşşâf, IV, 94; Kasasu'l - Enbiyâ, 324, 331.

parmağına takınca şeytanlar, cinler, insanlar, kuşlar, vahşi hayvanlar ve rüzgâr hemen kendisine gelip baş eğdiler. Yüzüğü almış olan şeytan da kaçıp deryanın ortasındaki bir adaya sığındı. Hz. Süleymân onu yakalatmak gayesiyle emrine âmâde olan diğer şeytanları gönderdi. Şeytanlar «Biz onu yakalayamayız, yalnız haftada bir gün adada mevcut bir kaynağa su içmeye gelir. İşte o vakit sarhoş ederek yakalamak mümkündür» dediler. Süleymân (a.s.) pınarın suyunu boşalttırıp yerine şarap koydurdu. Şeytan belli gününde pınara geldi; baktı ki şarap akıyor. «Vallahi ben biliyorum ki sen güzel ve hoş bir içkisin; lâkin içilince yumuşak huylunun aklını başından alır, hırçınlaştırır; cahilin de cehlini artırır» dedi. Bir hayli gezip dolaştıktan sonra tekrar geldi ve yine aynı şeyleri söyledi. Çok susamış olduğu için eğilip içti ve sarhoş oldu. İşte tam bu sırada kendisine Hz. Süleymân'ın yüzüğü gösterildi. Yüzüğü görünce «Başüstüne.» deyip boyun eğdi. Hz. Süleymân'a getirdiler. Hz. Süleymân onu bağlattırıp bir dağa sürgün etti. Rivâyete göre sürgün yeri «Cebelü'd - Dühân (=Dumandağı)'dır. Ve yine söylenmeye göre, bu dünyada görülen duman ve sisler bu şeytanın nefesidir; dağlardan çıkan sular da idrarı (küçük abdesti)'dir.

İsmi Âsâf ve Habkik olarak bildirilen bu şeytanın yakalandıktan sonra demir bir sandığa konulup kapağının kilitlendiği ve mühürlenip denize atıldığı ve Kıyâmete kadar denizde kalacağı da söylenmiştir¹²⁰.

Hz. Süleymân'ın yüzüğünün şeytanın eline geçmesi ve muayyen bir müddet için mülkünde tasarruftan menedilmesi yolundaki rivâyetlerin mütemmimi mahiyetinde olan bu rivâyet de itimâda şâyân değildir. Eğer rivâyetin İbnü Abbas ve Hz. Ali gibi zevata aidiyeti sahîh ise, bunlar haberi Ehl-i Kitâp'tan almışlardır demektir. Ehl-i Kitâb da besbellidir ki, Hz. Süleymân'a yalan nisbet ediyorlar¹²¹. Her ne kadar İbnü Cerir et - Taberî bu rivâyetlerden bazısını «kavi bir isnâdla» Nesâî tarafından tahrîc edildiği gerekçesiyle takviyeye taraftar

(120) Tefsîru'n - Nesâî, varak. 4a - b; Tarihu't - Taberî, II, 591; Arais, 289, 290; el - Keşşâf, IV, 94; Tefsîru'l - Kurtubî, XV, 201; Tefsîru İbn Kesir, VI, 62.

(121) Tefsîru İbn Kesir, VI, 62; Z. Mesîr, VII, 134, not. 2.

ise de buna itibar edilmez. Zira bu gibi mühim konularda sâdece senedin kuvvetli olması kâfi gelmez¹²². Hâdisin muhtevasını da düşünmek gerekir.

İmam Müslim'in Sahih'inde bulunan ve Abdullah İbn Amr'dan mervî olan bir hadiste, denizlerde hapsedilmiş ve Hz. Süleymânca bağlanmış bir takım şeytanların mevcudiyetinden bahsedilmiştir¹²³ ki, bu hadisin isrâîli bir haber olduğu kuvvetle tahmîn edilmektedir¹²⁴. Netice olarak söylemek gerekirse, Hz. Süleymân'ın ne gaye ile olursa olsun, bir veya müteaddit şeytanları bağladığı ve onları deryaya hapsettiği yolundaki haberler-Müslim'in Sahih'inde yer alan bir hadise rağmen-asılsızdır; kabûle şayân değildir.

6— Hz. Süleymân'ın Yüzüğünün Nakşı :

Bazı kaynaklarda Hz. Süleymânın yüzüğünün nakşından da bahsedilmiştir. Rivâyetlere göre yüzüğün kaşında (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) yazılı idi¹²⁵ ki, bu tamamıyla asılsız bir haberdir; uydurmadır. Muhaddislere göre raviler arasında bulunan Şeyh İbn Ebi Halid meşhûr bir hadis uydurucusudur¹²⁶.

7— Hz. Süleymân'ın Tahtı ve Onun Süsü, Zineti :

Vehb İbn Münebbih, Ka'bü'l - Ahbâr ve daha başkalarından rivâyete göre Hz. Süleymân babası Dâvûd (a.s.)'ın yerine geçince, muhakeme esnâsında oturmak için bir kürsi (taht) yapılmasını emretti ve tahtın son derece güzel, yalancı şâhidlerin veya haksız dâvâ ikamesine kalkanlara doğruyu söylettirecek şekilde hayretengiz olmasını; fildişinden mamul; inci, yakut ve zebcedle süslenmesini; altun hurma ağaçlarıyla donatılmasını istedi (arzu etti). Taht Hz. Süleymân'ın arzû ettiği gibi dört altun hurma ağacı ile donatıldı ki, dalları kırmızı yakut ve ye-

(122) Tefsiru'l - kasimî, XIV, 5104.

(123) Müslim, Mukaddeme, bâb. 4; en - Nevevî, I, 79-80.

(124) R. Na'nâ'a, el - İsrâiliyyat fi't - Tefsîr ve'l - Hadîs, 153, 159 (Dimeşk. 1970).

(125) Arals, 288.

(126) Mizanü'l - İ'tidâl, II, 286 (Kahire 1963); eş - Şevkânî, el - Fevâidü'l - Mecmû'a 497 (Kahire. 1960); Ebu'l - Fadl el - Makdisî, Tezkiratü'l - Mevdü'at, 64 (Mısır. 1323 H.).

şil zeberceddendi. Hurma ağaçlarından ikisinin üzerinde altundan iki tavus, diğer ikisinin üzerinde de birbirlerine karşı oturtulmuş iki kartal vardı. Kürsisin iki yanına altundan iki aslan konmuştu ve her birinin başında yeşil zümrüden iki direk bulunuyordu. Hurma ağaçlarının gövdeleri kırmızı altundan mamul asmalarla sarılmıştı. Ve salkımları kırmızı yakuttandı ve asmaların meydana getirdiği sâyebân (çardak) tahtı ve hurma ağaçlarını gölgeliyordu. Hz. Süleymân kürsiye çıkmak istediğinde ayağını ilk basamağa koyar koymaz kürsi ve ona bağlı şeyler sür'atli bir değirmen gibi dönerdi. Bu esnâda tavus ve kartallar kanatlarını açarlar, aslanlar ön ayaklarını yere yaslarlar ve kuyruklarıyla yere vururlardı. Hz. Süleymân her basamağa adım atışında bu anlatılanlar tekerrür ederdi. Kürsiye yaslanıp oturduğu zaman ise, hurma ağaçlarının tepesine oturtulmuş kartallar tacını yerinden alır ve başına koyarlardı. Bunu müteakip kürsi kartallar, tavuslar, aslanlarla birlikte tekrar döner ve aslanlar başlarını Hz. Süleymân'a doğru eğerler ve bu sırada gövdelerinde mevcut misk ve anberi de onun üzerine boşaltırlardı. Kürsinin üzerindeki cevher direklerden birinin tepesinde duran bir altun güvercin Hz. Süleymâna Tevrat'ı verirdi. Süleymân (a.s.) Tevrat'ı açar, insanlara okur ve onları muhakemeye davet ederdi. Râvîlerin söylediğine göre İsrail oğullarının ileri gelenleri bu esnâda Hz. Süleymân'ın sağında duran cevherlerle süslü altun koltuklara otururlardı ki, bunların sayısı bin tane idi. Cin tائفesinin ileri gelenleri de Hz. Süleymân'ın solunda bulunan ve sayıları yine bin olan gümüş koltuklara otururlardı. Bütün bunları kuşlar havadan çevreler ve gölge yaparlar ve tam bu sırada da insanlar muhakeme için huzura yaklaşırlardı. Şâhidler şehâdet için ilerlediğinde, kürsi ve muhteviyâtı değirmen sür'atıyla döner, aslanlar ön ayaklarını yere serer, kuyruklarını yere vururlar, kartal ve tavuslar kanatlarını açarlardı. Manzarayı gören şâhidler irkilir ve sâdece doğruyu söylerlerdi. Söylentiye göre, kürsiyi döndüren altundan mamul bir ejderha idi ki, kürsi onun üzerinde dururdu...¹²⁷

Peyğâamberlik ve sultanlığın şahsında birleştiği Hz. Süleymân'ın elbette oturacak bir tahtı vardır ve bu normaldir. Fakat onun anlatıldığı tarzda olup - olmadığını Allah bilir. Hele bu haber, israiliyyatın İslâmî muhitlere intikalinde en büyük rolü

(127) Arais, 272-73; Tefsîru'l - Kurtubî, XV, 202-203.

oynamış Vehb ve Ka'b'dan mervî ise durum daha ciddi olarak kabul edilmelidir. İbnü Kesir'in «cidden ğâribdir» dediği (Tefsir, VI, 62) bu haberi hurafe olarak vasfedenler de vardır¹²⁸. Gerçek şudur ki bunlar, büyük ölçüde hayal mahsûlüdür.

Kitab-ı Mukaddes'te yer alan tahtla ilgili kısımlar İslâmî eserlerdeki kadar detaylı değildir¹²⁹. Haberde tahtla ilgili aşırı tasvirlerin yanı sıra bir de büyük ölçüde israf örneği verilmiş. Bir peygâmbere bu kadar ölçsüz israflara değil, bunun asgarisine bile razî olamaz. Bu bakımdan da haberin ihtiyatla karşılanması gerekmektedir.

8— Kışlasının Genişliği ve Eb'adı :

Muhammed İbn Ka'b el - Kuraziden nakle göre Hz. Süleymân'ın kışlası 100 fersah¹³⁰ genişliğinde idi. 25 fersahı insanlara, 25'i cinlere, 25'i vahşi hayvanlara, geri kalan 25'i de kuşlara attitti¹³¹.

Hz. Süleymân'la ilgili bir çok konuda olduğu gibi, bu mevzuda da sahîh nakillere ihtiyaç vardır¹³². Haber ilk bakışta akıl ve nakle zıt görünüyor¹³³ ve müfessirlerin mübalağadan kurtulamadığı anlaşılıyor. Kur'ân ve sahîh haberlerin dışındaki bilgilere itibar ederek açık gözlerin dinle alay için ortaya attıkları şeylere «Allah'ın kudretince bu imkânsız mıdır?» kılıfıyla müslümanlar yardımcı olmamalıdır¹³⁴.

9— Hz. Süleymân'ın Mülkünün Genişliği :

Hz. Süleymân C. Hak'tan kendisinden sonra kimseye müyeser olmayacak bir mülk ve saltanat istemişti. Kur'ân, onun düâ-

(128) Kasasul - Enbiyâ, 321.

(129) I. Kirallar, 10/18-20; II. Tarihler, 9/17-19.

(130) Bir fersah 12 bin adımdır (Hazin, V, 114). Buna göre kışla, 1 milyon 200 bin adım genişliğinde olmuş oluyor.

(131) Tefsiru't - Taberi, XIX, 141; Arais, 261; el - Hakim, el - Müstedrek, II, 589; el - Keşşâf, III, 354.

(132) El - Bahru'l - Muhit, VII, 60.

(133) R. Na'nâ'a, el - İsrâiliyyat, 311.

(134) Tefsiru'l - Âlûsi, XIX, 175.

sının kabul edildiğini ve dileğine nâil olduğunu haber verir¹³⁵. Bahis konusu mülkün daha ziyâde manevî mülk olduğu ve manevî varlıklara tasarrufta bulunduğu anlaşılıyor. Fakat bilindiği gibi Hz. Süleymân peygâmbere olması yanında aynı zamanda bir kiralıdır. Kiral coğrafi bir vatan üzerinde hükmeden kişi olduğuna göre Hz. Süleymân bundan hariç tutulamaz. Lâkin bazı müellifler bu konuda da aşırı tasvirlere yer vermişlerdir :

El - Hakim'in el - Müstedrek isimli eserindeki kayda göre Hz. Süleymân'a yeryüzü mülkü verilmişti ve o, arzın «doğularına ve batılarına» hükmederdi. Kendisi 700 sene altı ay hükümdarlık yapmıştır. Dünyada insan, cin hayvan kuş ve yırtıcı mahlûkat nâmına ne varsa hepsine malikti; her şey kendisine verilmişti. Her mahlûkun dilini anlardı. Dev eserler ve insanı hayrete düşüren yapılar ve san'at âbideleri onun zamanında yapılmıştı. Eceli geldiği zaman, kendisinde bulunan Allah'ın ilim ve hikmetini kardeşine devretmesi vahyedildi. Hz. Süleymân'ın çocuklarından 480 tanesi risâlet verilmeksizin peygâmbere olmuştur¹³⁶.

Ez - Zehebî bu haber için «batıldır» der¹³⁷. Hz. Süleymân'ın mülkünün hacmiyle ilgili bir hayli rivâyetler ve abartmalar varsa da bunları zikre insanın dili varmıyor; bundan sarf-ı nazar şüphesiz daha iyidir¹³⁸. Kitâb-ı Mukaddes'te ((I. Kırallar, bâb. 4) Hz. Süleymân'ın mülkünün genişliği ile ilgili hayli detaylı bilgiler vardır. İslâmî eserlerde görülenler büyük mikyasta oradan aktarılmıştır.

10—Süleymân Ordusunun Günlük İâşesi :

Es - Sa'lebi'nin dediğine göre Hz. Süleymân'ın mutfağı için her gün, yemeklerde verilen meyva ve tatlılar ve diğer yiyeceklerden ayrı olarak, 100 bin koyun ve 40 bin sığır kesilirdi. Bununla beraber Hz. Süleymân kendisi tuzu katık yaparak arpa ekmeği yemekten vazgeçmezdi¹³⁹.

(135) Sad, 38/35-40.

(136) El - müstedrek, II, 588; ed - Dürru'l - Mensûr, V, 103; Fethu'l - Kadir, IV, 134.

(137) Ez - Zehebî, et - Telhîs, II, 588.

(138) Fethu'l - Kadir, IV, 134.

(139) B. Zühûr, 146-47.

Bunların da doğruluğunu Allah'a havâle etmek'ten başka çâre yok'tur¹⁴⁰.

11—Kubbe ve Hz. Süleymân :

Vehb İbn Münebbih'in anlattığına göre, hevâî seyahatlarından birinde Hz. Süleymân'ın yolu bir sahile uğradı. Denizin iri dalgalarına bakarken deryanın tabanını merak etti. Hevâî bineğinden inip yere tahtına oturdu. Sonra dalgıçların başkanını çağırıp: «Bana yüz dalgıç seç!» dedi. Seçimden sonra «Bunların içinden 30'unu seç» dedi. Daha sonra 30'dan 10'a, 10'dan da üç kişi seçtirdi. Bunlardan birine : «Denize dal ve bana dibinden haber getir» emrini verdi. Dalgıç geri döndüğü zaman, neler gördüğünü sordu. O da dalgalar, balıklar, ve büyük bir sultandan gayri nesne görmediğini ve sultanla arasında geçen konuşmayı anlattı. Dalgıcın Hz. Süleymân'dan aldığı emri dinleyen sultan, Hz. Süleymân'a selâm göndermiş ve 40 yıldan beri bu denizin dibini keşf için müteaddit defalar teşebbüsler yapıldığını ve fakat hiç birinin muvaffak olamadığını, bu teşebbüs sahiplerinden birinin düşürdüğü keserin 40 yıldır tabana doğru gittiği halde henüz dibe ulaşamadığını söyledi. Dalgıç gelip bunları Süleymân (a.s.)'a anlattı ve Hz. Süleymân dinlediklerinden hayrete düştü.

Vehb'in ifâdesine göre Hz. Süleymân deniz kenarında iken dalgaların arasında bir kubbe gördü. Dalgıçlara emir verip getirtti. Kubbe sâhile konunca, ikişer kanatlı iki kapı açıldı ve içinden süttten daha beyaz giysili, başından sular damlayan bir genç çıktı. Genci Süleymân'ın huzuruna getirdiler. Hz. Süleymân ona cinlerden mi, insanlardan mı olduğunu sordu. O, insanlardan olduğunu söyledi ve macerasını şöyle hikâye etti :

«Benim yaşlı bir annem vardı. Ben ona yedirir, içirirdim. Ve gerekli hiç bir hizmetini ihmal etmezdim. Öleceğine yakın bana düâ etmesini istedim. Başını göklere çevirdi ve : Ya Rab, oğlumun bana nasıl iyilik ettiğini biliyorsun. İblis ve avenisinin tasallutundan uzak bir yerde ona ibâdet etmeyi lutfet, dedi ve öldü. Kendisini defnettikten sonra bir gün buraya geldim ve bu kubbe ile karşılaştım. İçine girmeyi arzû ettim. Girince de kapı-

(140) Kitâb-ı Muk'addes'te (I. Kırallar, 4/22-23) mevcut aynı konuyla ilgili bilgiler daha detaylı ve fakat daha az mubalâgalıdır.

ları kapandı ve dalgalar deryaya sürükledi» dedi. Hz. Süleymân yiyecek ve içeceğinin nereden geldiğini sordu. O da : «gece vakti olup karanlık basınca beyaz bir kuş gagasıyla beyaz bir şey getirir ve bırakır. Onu yiyince doyarım» cevâbını verdi. Gece ve gündüzü nasıl bildiği yolundaki bir soruya da, kubbede beyaz ve siyah iki ip bulunduğunu, beyaz (ın beyazlığı) artınca gündüz; siyah (ın siyahlığı) artınca da gece olduğunu anlarm dedi ve gene yerine çekilip gitti¹⁴¹.

Vehb İbn Münebbih'in hayalhânesinde imal ettiği bu hikâyeleri sağlam bir zemine oturtmak ve sıhhatlerini garanti etmek imkânsızdır. Bitmez tükenmez bir mesâî ile hurafeleri müslümanlar arasında yayan bu zata ve onunla aynı paralelde çalışan Ka'bü'l - Ahbâr'a¹⁴² Allah rahmet eylesin !

12— Hz. Süleymân'ın Bir Çiftçi İle Konuşması :

Yine Vehb İbn Münebbih'ten nakledildiğine göre Hz. Süleymân hevâi seyâhatlarından birini yaptığı sırada yolu bir çiftçinin bulunduğu yere uğradı. Çiftçi onu görünce : «Sübhânellah! Gerçekten Allah Dâvûd hânedânına mülk ve saltanat vermiş!» dedi. Çiftçinin bu sözünü rüzgâr götürüp Süleymân'ın kulağına yetiştirdi. Hz. Süleymân çiftçinin huzuruna celbini emretti ve ona sözünü tekrar sordu ve : «Ben senin fitneye düşmeden endişe ettim; dünyada bir kerre «Sübhânellah» demenin sevâbı, Kıyâmet gününde Allah katında Dâvûd hânedânına verildiğini gördüğün şeylerden daha iyidir» dedi. Çiftçi : «Benim sıkıntımı giderdin. Allah da senin sıkıntını gidersin!» diye memnuniyyetini izhar etti¹⁴³.

Kur'ân ve sahîh hadislerin ihtivâ ettiği haberler dışında kalan bu rivâyetlerin doğruluğu garantili değildir. Kıssacılar ve tarihçilerin dört elle sarıldıkları bu rivâyetlerden İslâm nâmına medet ummamalıdır¹⁴⁴.

13— Süleymân Şehri :

Kaynaklar (10 bin X 10 bin) zira' ebadında, bin kubbeli,

(141) Araıs, 270-71.

(142) İbnü Kesir, V, 240; Tefsiru'l - kasimî, XIII, 4870.

(143) Ed - Dürru'l - Mensûr, V, 103; Tefsiru'l - Âlûsi, XIX, 175.

tabanı demirden daha sağlam, üstü sudan daha berrak, dışından içi, içinden dışı görünen, insanın arzû ettiği her şeyi ihtivâ eden, şeytanların omuzlarında kurulu, zemin katı atların ve diğer hayvanların tavla, ahır ve yuvası hizmetini gören, gerektiğinde Hz. Süleymân'ın hevâî seyahatlarında kullanılan bir şehirden bahsederlerse de¹⁴⁵, bu tam bir hayâlî şehirdir. Gerçekle ilgisi yoktur. Hz. Süleymân'ı bir peygâmbere olmaktan ziyade, sihirbaz kılığına sokarak insanlara takdime çalışan din düşmanı ve zındıkların uydurma ve yakıştırmasıdır.

D— BELKİS ve SÜLEYMAN (A.S.)

Belkıs, Sebâ melikesi (kırالیçesi)nin ismidir. Hz. Süleymân'ın hizmetinde bulunan Hüdhd'ün haberi sonucu Süleymân (a.s.) ona mektup yazar. Durumu kendi adamlarıyla görüşen Belkıs mayyetinden bazısı ve bir takım hediyelerle yurdundan kalkar ve Hz. Süleymân'ın ziyaretine gelir. Bu ziyaret ve ona tekaddüm eden mektup olayı üzerine teşekkül eden hayli zengin efsâneler kitaplara mevzu olmuştur.

1— Belkıs'in Anasının Cin Olduğu Söylentisi :

Tarihçilerin, ataları ve nesebi hususunda geniş ihtilâf içinde oldukları¹⁴⁶ Belkıs'in anasının peri kızı olduğu söylenmiş¹⁴⁷ ve konu ile ilgili olarak Hz. Peygâmbere'e de bazı haberler nisbet edilmiştir¹⁴⁸.

Eserlerini münker haberlerle doldurmuş müelliflere göre Belkıs'in babası av esnâsında kavgaya tutuşan iki yılan gördü. Kavgada üstünlük kuran siyah yılanı öldürerek bayılmış olan beyaz yılanı, üzerine su dökerek ayılttı ve salıverdi. Evinde yalnız bulunduğu bir sırada yanında bir genç peyda oldu ve korktu. Genç : «Korkma, ben kurtarıp hayat verdiğin beyaz yılanım.

(144) Tefsiru'l - Âlûsi, XIX, 175.

(145) Arais, 271-72.

(146) El - Kâmil, I, 230 v.d.

(147) Tefsiru't - Taberî, XIX, 168, 169; Arais, 278; M. Tenzil, V, 117; Z. Me-sir, VI, 165, 176; el - Kâmil, I, 231; el - Bidâye, II, 21, 24; Tefsiru İbn Ke-sir, V, 229.

(148) El - Bidâye, II, 21-22; ed - Dürru'l - Mensûr, V, 105; Tefsiru'l - Âlûsi, XIX, 189.

Hasmım ise kölemizdi ve bize başkaldırıp nicelerimizi öldürmüştü» dedi. Yaptığı iyilikten dolayı bazı dünyalıklar teklif ettiyse de : «Benim mala ihtiyacım yok; şayet kızın varsa beni onunla evlendir» dedi ve o da bu dileği yerine getirdi İşte Belkıs bu cinniden doğmadır.

Ebû Hüreyre'den mervî bir hadîse göre Hz. Peygâmbere, Belkıs'ın ebeveyninden birinin cinlerden olduğunu söylemiştir (el - Bidâye, II, 21; Tef. Âlûsî, XIX, 189).

Belkıs'ın anasının peri kızı olduğu ve babasıyla evlenmesine tekaddüm eden günlerde vukuu farzedilen olaylar, av partileri v.s. gibi uzun ve detaylı rivâyetler Kur'ân ve hadîse müstenid değildir¹⁴⁹; tamamı aslı ve esası olmayan hurafelerden ibârettir¹⁵⁰. İbnü Asâkir'in nakline göre bir gün, el - Hasenü'l - Basrî'nin huzurunda Belkıs'ın ebeveyninden birinin cinni olduğu söylenince o bunu reddetmiş ve : «Hiç bir kadın, cin dünyaya getirmediği gibi, hiç bir dişi cin de insan doğurmaz» demiştir¹⁵¹.

Konu ile ilgili olarak Hz. Peygâmbere nisbet edilen hadîse gelince o, «gârib» ve senedi «zayıf» bir haberdur¹⁵²; hadîs münekkidlerince itimâd dışı bırakılmış ve «uydurma» olduğu söylenmiştir¹⁵³.

2— Hüdhd ve Süleymân (a.s.) :

Halkımız arasında «ibibik» ve «çavuş kuşu» gibi isimlerle anılan hüdhd müslümanlarca muhterem tanınan bir kuştur ve Hz. Peygâmbere öldürülmesini ve avlanmasını yasak etmiştir¹⁵⁴. Başında dikkate şayan bir sorgucu bulunan bu kuşun

(149) El - Bahru'l - Muhît, VII, 67; Tefsiru'l - Âlûsî, XIX, 189.

(150) El - Kâmil, I, 232.

(151) Tefsiru'l - Âlûsî, XIX, 189; Malîkîler insanların cinlerle evlenmesini caiz görürler (bkz. İbn Arabî, Ahk. Kur'ân, III, 1444; Tefsiru'l - Kurtubî, X, 289; XIII, 182-83, 213; Tefsiru'l - Âlûsî, XIX, 189).

(152) El - Bidâye, II, 21.

(153) Tefsiru'l - Âlûsî, XIX, 189.

(154) Ebû Dâvûd, K. Edeb, bâb. 164; İbnü Mâce, K. Sayd, bâb. 10; Dârimî, K. Edâhî, bb. 26

tabiat ve itiyatları hakkında pek çok şey söylenmiştir. Ana ve babasına gösterdiği hürmet bilhassa belirtilir. Hüdhüdün ölen anasını kefenleyerek cesedini, bir istirahatgâh buluncaya kadar, sırtında ve başında taşıdığı yolunda bir hikâye anlatılır ve sırtının kahverengi oluşu buna bağlanır. Eşi ölünce hüdhüd yeni bir eş aramaz. Ebeveyni yaşlanınca, onların yiyeceklerini temin eder¹⁵⁵.

Kısaca tanıtılmaya çalışılan hüdhüdün Hz. Süleymân ile Belkıs kıssasında rolü büyüktür. İbnü Abbas'tan nakle göre, Süleymân (a.s.)'ın bilhassa havaî seyahatlerinde kendisi ve ordusu için su lâzım olduğunda hüdhüdü çağırırdı. Hz. Süleymân'ın mühendisi olan bu kuş, insanların yeryüzünde olan bir cismi gördükleri gibi arzın derinliklerinde bulunan suyu görür ve onun ne kadar derinlikte olduğunu da anlardı. Suyun yer ve derinliği böylece keşfedildikten sonra Süleymân cinlere emreder, orası kazılır ve su bulunup çıkarılırdı¹⁵⁶. Ordusunda bu kadar mühim bir vâzife ifâ ettiği söylenen hüdhüdü bir gün Hz. Süleymân arar.

a— Hz. Süleymân Hüdhüdü Niçin Aradı?

Bir âyette şöyle buyrulur : «Süleymân kuşları araştırıp dedi ki : Hüdhüdü neye görmüyorum ? Yoksa gaiplerden mi oldu?»¹⁵⁷. Abdullah İbn Selâm, Vehb İbn Münebbih ve benzeri zevattan hüdhüdün niçin arandığı yolunda hayli değişik rivâyetler varsa da bunların hiç biri kat'iyet ifâde etmez. Zira allâme Taberî'nin de dediği gibi buna dâir elimizde nas yoktur. Konuya ne Kur'ân'da ve ne de sahîh hadislerde temas edilmiştir. Allah bize, Süleymân tarafından kuşun sâdece aranmış olduğunu bildiriyor. Bu, ihmâl ettiği nöbetten veya su ihtiyacından olabileceği gibi¹⁵⁸ bir başka şeyden de olabilir. Bunu tayine imkân yoktur. Aslında ihtiyaç da yoktur.

b— Hz. Süleymân Hüdhüdün Yokluğunu Nasıl Anladı ?

Bir sefer esnâsında Hz. Süleymân, bütün mayyeti ile birlik-

(155) İslâm Ansiklopedisi, hüdhüd maddesi.

(156) Tefsîru't - Taberî, XIX, 143; Tarîhu't - Taberî, II, 576 v.d.; Z. Mesîr, VI, 163; Tef. İbn Kesîr, V, 227-28.

(157) En - Neml, 27/20.

(158) Tefsîru't - Taberî, XIX, 144.

te, Arabistan rüzgârları tarafından uçurularak, bir halı üzerinde seyâhat etmekte iken, kendisini ve mayyyetini güneşten muhafaza maksadıyla, bütün kuşlar halının üzerinde kesif bir kütle halinde uçmak üzere emir almışlardı. Fakat Süleymân (a.s.) bir noktadan bir ışık çizgisinin başına sızması üzerine, kuşlardan birinin yokluğunun farkına vardı. Derhal yaptırdığı yoklama sonucu hüdhüdün eksik olduğunu anladı¹⁵⁹.

Değişik tarzlarda anlatılan bu hikâyenin ve buna benzer öteki rivâyetlerin doğruluğunu Allah bilir.

c— Hz. Süleymân'ın Hüdhüde Vermeyi Tasarladığı Cezalar :

Hüdhüdü aradığı anda bulamayan Hz. Süleymân kızar ve : «Onu herhalde çetin bir azâba uğratacağım. Yahut onu kesti-receğim» der (en - Neml, 27/21). Bu âyette geçen «çetin azâb» dan maksadın neler olabileceği müfessirleri hayli meşgûl etmiştir. Rivâyetlere göre Süleymân (a.s.) bundan : 1) Bütün tüyleri nin yolunmasını; 2) sâdece kanat tüylerinin yolunmasını; 3) vücut tüylerinin yarısının yolunmasını, tüyleri yolunduktan sonra karıncalara veya güneşe atılmasını; 4) katran içine daldırıp çıkardıktan sonra güneşe bırakılmasını; 5) kafeste hapsedilmesini; 6) kendi cinsinin hariçindeki kuşlarla yaşamaya mecbur edilmesini; 7) Kendi hizmetinden tardedilmesini; 8) Eşinden ayırmayı; 9) Kendi seviyyesindekilere köle gibi hizmet ettirilmesi v.s. gibi cezalardan birini kasetmiştir¹⁶⁰.

Demek oluyor ki Hz. Süleymân bunlardan birini kasetmiştir. Fakat hangisi olduğu belli değildir Belki de o, rivâyetlere mevzu olan bu cezalardan hiç birini de kasetmemiş olabilir. Bunlar tamamiyle hayâli şeylerdir. Her şeyi bitirdikde sıra buna mı geldi ? Ebû Hayyan'ın dediği gibi, bunlar birbirine zıt sözlerdir. En doğru ve geçerli olan bunları «teşbih ve temsili» ifâdeler olarak kabullenmek¹⁶¹ ve dedi koduların peşini takipten vazgeçmektir.

(159) Arais, 277; M. Tenzil, V, 115.

(160) Arais, 277; M. Tenzil, V, 116; el - Keşşâf, I'I, 358-59; el - Müstedrek, II, 405; M. Gayb, XXIV, 189; el - Bahru'l - Muhit, VII, 65; Hazin, V, 116; Âlûsî, XIX, 183.

(161) El - Bahru'l - Muhit, VII, 65; Âlûsî, XIX, 183.

d— Hüdhdün Adı :

Hız. Süleymân'ın hüdhdü için; Ya'fûr, Yağfûr, 'Unfûr, Anber, Gabr ve Gaber gibi bir takım isimler sayılmış ve bunlardan bazısı da el - Hasenü'l - Basri'ye nisbet edilmiştir¹⁶². Fakat bunlar, tıpkı Hız. İbrâhim'in oğlu İsmail yerine kestigi koça, Ashâbü'l - Kehf'in köpeğine, Benü İsrâil'in buzağısına verilen adlar gibi lüzumsuz ve delilsiz şeylerdir. Kendilerinde zerre kadar fayda yoktur. Dayanağı «recmen bi'l -ğayb» (=karanlığa taş atma; desteksiz savurma)'dır ve İslâm'ın, akıl, iz'an ve mantığın yasak ettiği şeylerdendir¹⁶³

e— Yemen Hüdhdü İle Süleymân Hüdhdünün Konuşmaları :

Hız. Süleymân yine hevâi seyahatlarından birini yaptığı sırada bir öğle vakti San'a'ya varır ve güzelliğine hayran olduğu yeşil bir sahada yemek ve namaz molası verir. Bundan bilistifâde hüdhdü dünyanın uzunluğunu ve genişliğini görme niyetiyle havalanır. Sağa sola bakarken gözü Belkîs'in bir bahçesine ilişir. Hoşuna giden bu yeşillige iner. İşte tam bu sırada ismi Ya'fir olan başka bir hüdhdü karşılaşır. Yemen hüdhdü ötekine nereden gelip, nereye gittiğini sorar. Hız. Süleymânla Şam'dan geldiğini öğrenince, Süleymân'ın kim olduğunu sorar. Bu vesile ile onun insanlar, cinler, şeytanlar, yırtıcılar ve rüzgârın maliki ve mutasarrıfı olduğunu öğrenir. Söz sırası kendisine gelen misâfir hüdhdü arkadaşından, Yemen ülkesinin kıraliçesi Belkîs ve mülkü hakkında epey bilgi sahibi olur. Birlikte yaptıkları bir gezinti ile de Belkîs'i ve ülkesini bizzat görür. Dönüşünde gördüklerini ve intibâlarını Hız. Süleymân'a anlatır¹⁶⁴.

Hiç şüphe yokki bunlar hayalidir, uydurmadır, yakıştırmadır. Bunları bir esasa istinâd ettirmek imkân dışıdır.

3— Belkîs'in Sarayı :

Rivâyetlere bakılacak olursa, Hız. Süleymân'ın mektubunu

(162) Tefsîru İbn Kesîr, IV, 374; V, 228; Fethu'l - Kadîr, IV, 135.

(163) Tefsîru İbn Kesîr, IV, 374.

(164) Arais, 277; M. Tenzîl, V, 116; Hazin, V, 116-17.

Belkis'e götürülen hüdhüd saraya istirahat ânında vardı ve onu uyur vaziyette buldu. Sarayda 360 pencere vardı ve güneş yılın her günü bir pencereden içeriyi aydınlatırdı. Aradan bir sene geçmeden güneş aynı pencereden tekrar görünmezdi. Diğer bazı rivâyetlere göre de güneşe tapan Belkis'in sarayında güneş girmeye ve girdikçe tapınmaya mahsus bir pencere vardı ki, bunun yapımına 300 bin okka altun sarfedilmişti¹⁶⁵.

El-Kâmil sahibi İbnü'l - Esir, bu tür yalan ve izan dışı haberlerin cahil kafalarla alay maksadıyla uydurulmuş olduğunu söyledikten sonra, «peki bunları kitabına niçin aldın?» mukadder sūâline de «bunlara kanmış olanları doğruya irşâd için»¹⁶⁶ cevâbını verir.

4— Belkis'in Tahtının Getirilmesi :

Hız. Süleymân kendisini ziyarete gelmekte olan Belkis ve maiyyetinin muvasalatından önce kraliçenin tahtının getirilmesini arzû etti. Allah'ın bir lutfu olarak taht çok kısa bir müddet içinde getirilip Süleymân (a.s.)'ın yanına kondu (en-Neml, 27/38-41).

Tahtın nasıl geldiğini merak edenler bu konuda sözü hayli uzatmışlar ve özetle şunları söylemişlerdir :

- a) Yemen ülkesinde yere batan taht, arzın altından seyredererek geldi ve Süleymân'ın tahtının yanından çıktı;
- b) Allah'ın emri ile melekler yüklenip getirdi ;
- c) Rüzgâr getirdi;
- d) Allah'ın kendisinde halkettiği devâmlı bir hareketle geldi;
- e) Bulunduğu yer yarıldı ve Süleymân'ın yanından zuhur etdi;
- f) Yer dürüldü ve böylece Süleymân'a ulaştı;

(165) Tefsiru't - Taberî, XIX, 151; el - Kâmil, I, 234; B. Zühûr, 149. Belkis'in sarayının ölçüleri ve diğer tafsîlât için bkz. Arais, 279.

(166) El - Kâmil, I, 234.

g) Allah tahtı bulunduğu yerde yok etti, sonra Süleymân'ın meclisinde tekrar yarattı¹⁶⁷.

Yanına gelmiş olan tahtın Belkis tarafından tanınıp - tanınmayacağını anlamak kasdıyla Hz. Süleymân adamlarına: «Onun tahtını değiştirip başkalaştırın!» emrini verdi (en - Neml, 27/41). Belkis gelince: «Senin tahtın böyle miydi?, denildi. O da: «Sanki bu, odur» cevâbını verdi¹⁶⁸.

Bu âyette bahsi geçen, tahtı «değiştirip başkalaştırma»nın nasî bir ameliyye ile gerçekleştirilmiş olduğu hakkında hayli değişik şeyler söylenmiştir:

- a) Taht'da ziyâdelik ve noksanlık yapıldı ;
- b) Tahtda bulunan altın kısımlar, gümüş kısımlarla ve gümüşlü olan yerler altınlu olanlarla; yakutlar, zebercedlerle; küçük inciler, büyük incilerle; zeberced ayaklar da yakut ayaklarla değiştirildi;
- c) Üzerindeki süs ve cevherleri söküp aldılar ;
- d) Kırmızı yerlerini yeşil, yeşil yerlerini kırmızı yaptılar;
- e) Önünü arkasına, altını üstüne getirip taht'da eksiklik ve fazlalık yaptılar;
- f) Bir takım balık tasvirleriyle sağını - solunu donattılar¹⁶⁹.

Belkis'in tahtının gerek Hz. Süleymân'ın bulunduğu yere getirilmesi ve gerekse tahtın «başkalaştırılması» ile ilgili olarak söylenenler tamamen hayali şeylerdir. Doğrusu şudur demeye imkân yoktur. Çünkü hiçbirisi sağlam ve inanılır bir mesnede merbut değildir. Bunlar, bazı kişilerin olayı tasvir ve ihtimalleri kendi kabiliyyetlerine göre canlandırıp şekillendirmelerinden ibârettir. İşin özünü ve hakikatini sâdece Allah bilir.

5— Kitâb İlmîne Vâkîf Olan Kişi :

Belkis'in tahtının getirilmesi konusu Hz. Süleymân'ın mec-

(167) Et - Tabersi, IV, 223.

(168) En - Neml, 27, 42.

(169) Z. Mesîr, VI, 177.

lisinde görüşülürken, «Kitâb» ilmine vâkıf olan biri: «Ben onu, henüz sen gözünü yumup açmadan getiririm»¹⁷⁰ diyen zatı tesbite çalışan müfessirler, önce bunun meleklerden mi, yoksa insanlardan mı olduğu konusunda, sonra da her iki takdire göre ismi ve kimliği üzerinde ihtilâfa düşmüşler ve Ceb-râil (a.s.)'di; C. Hakkın kendisiyle Hz. Süleymân'ı te'yid ettiği bir melekti; Hızır (a.s.)'di; İsm-i A'zam'ı bilen ve aynı zamanda «siddik» bir kişi olan Hz. Süleymân'ın veziri Âsaf idi; İsm-i A'zam'ı bilen herhangi bir şahıstı; Deniz içinde bir adada ikâmet eden ve fakat tesâdüfen olayın cereyan ettiği gün Süleymân'ı görmeye gelmiş bulunan salih bir kul idi; Hz. Süleymân bizzat kendisi idi; İsrail oğullarından İsm-i A'zam'ı bilen biri idi; yine aynı milletten olduğu söylenen bir «âbid»di; mahlu-katın kaderini elinde bulunduran bir melekti gibi ihtimaller ortaya atılmışlardır¹⁷¹.

Şurası bir gerçektir ki, bu isimleri sayanların ellerinde aslâ delil yoktur¹⁷². Tümü aslı ve esası olmayan söylentilerden ibârettir¹⁷³. Hal böyle iken bu şahsın bizzat Hz. Süleymân'ın kendisi olduğunu çeşitli vecihlerle tercih etmiş olan Fahrud-din er-Râzî'ye ve onunla aynı görüşü paylaşanlara hayli itirazlar olmuştur¹⁷⁴.

Allah için söylemek gerekirse C. Hak bu zatın ismini ve kimliğini açıklamamıştır. Bize düşen de onun ismiyle uğraşmaktır¹⁷⁵. Allah Kur'ân'ında veya Hz. Peygamber hadislerinde bundan bahsetmemişlerse biz nereden bileceğiz? Buna imkân tasavvur edilebilir mi?

Tahtı getiren kişinin, bu işi yaparken okuduğu rivâyet edilen düâ¹⁷⁶'yı da tesbit etmemize ne imkân ve ne de gerek vardır!

6— Belkıs'ın Hz. Süleymân'a Takdim Ettiği Hediyeler ve

(170) En - Naml, 27/40.

(171) Arais, 284; et - Tabersî, IV, 223; el - Keşşâf, I, 367; M. Gayb, XXIV, 197; el - Kurtubi, XIII, 204-205.

(172) Fi Zillâli'l - Kur'ân, cüz. 19, 149.

(173) Fethu'l - Kadîr, IV, 139.

(174) Et - Tabersî, IV, 223; el - Bahru'l - Muhit, VII, 76-77; Ebussuûd, IV, 132; Fethu'l - Kadîr IV, 139; Fi Zilâli'l - Kur'ân, cüz. 19, 149.

(175) El - Bahru'l - Muhit, VII, 76-77.

(176) Et - Tabersî, IV, 223.

Bazı Soruları :

Hız. Süleymân'ın, müslüman olmalarını isteyen mektubunu alan Belkıs durumu maıyyetiyle istişâre eder ve neticede, önce Süleymân (a.s.)'a elçiler ve hediyyeler göndermeye sonra da bizzat ziyaret etmeye karar verir.

Ziyaretinden önce gönderdiği hediyyeler makûl bir gerekçe ile redde uğrar. Kendisinin dünyalık peşinde koşan bir insan değil, hak dini yayma çabasında bir peygamber olduğunu karşı tarafa oldukça sert ve kat'î bir lisanla bildiren Hız. Süleymân netice olarak misâfirlerini karşısında bulur¹⁷⁷.

Kıraliçenin, ziyaretine tekaddüm eden günlerde Hız. Süleymân'a gönderdiği ve biraz da imtihan maksadına matuf hediyyeleri kitaplarda hayli yer işgal eder:

Erkek elbisesi giydirilmiş 500 cariye, kadın giysileri içinde, kolları altun bilezikler, boyunları altun kordonlar; kulakları, çeşitli cevherlerle süslenmiş salkım küpeler içinde 500 oğlan. Cariyeler 500 ata, oğlanlar 500 beygire bindirilmiş. Her ata, cevherlerle donatılmış altun eğerler vurulmuş; atların diğer yerleri renkli atlaslarla süslenmiş. 500 altun kerpiç, 500 gümüş kerpiç. İnci ve yakutlarla müzeyyen bir tac. Yük yük misk anber ve 'üd. Uzunluğu bir karış olan kırmızı bir yakût...

Belkıs, tecrübeli bazı devlet adamlarının nezaretinde gönderdiği bu hediyyelerle birlikte Hız. Süleymân'a bir de mektup yazmıştı ve orada şöyle diyordu: «Sana bir takım hediyyeler gönderdim; bunları kabûl et! Bir karış uzunluğundaki yakutu del; bir ipe al. İpin iki ucunu bir araya getirip mühürle! Gönderdiğim câriye ve oğlanları birbirinden tefrik et!».

Belkıs'ın ülkesinde bu hazırlıklar yapıp mektup kaleme alınırken şeytanların reisi, olup bitenleri ve hazırlıkları Hız. Süleymân'a haber verdi. Bunun üzerine Hız. Süleymânın emri ile mukabil bir ihtişâm gösterisi hazırlığına girişildi. Derhal temin edilen altun ve gümüş kerpiçlerle Hız. Süleymân'ın gelen hey'eti karşılamak için tahtının kurulacağı yerden başlamak kaydıyla (8X8) millik bir meydan hazırlandı. Yolun, elçilerin gelmesine mahsus kısmına kırmızı yakuttan sütunlar dikildi. Meydanın etrafı divarla çevrildi. Divarın münâsip yerlerine al-

(177) Olay K. Kerim'de epey etraflıca anlatılır (Bkz. en Neml, 27/28 v.d.).

tun ve gümüşten burçlar yapıldı. Hz. Süleymân'ın mayyyetine : «Kara ve deniz hayvanları içinde gördüğünüz en güzel yaratık hangisidir?» sorusu üzerine, denizde yaşadığı bilinen ve tarife uyan hayvanlardan derhal bol miktarda yakalanıp meydanın sağ tarafına bağlandı. Sol tarafındaki altun ve gümüş döşemelerin üzerine de bu hayvanların yiyecekleri kondu. Bunu müteakip Süleymân (a.s.) cinlere çocuklarını getirmeleri emrini verir vermez muazzam bir kalabalık toplandı ve bunlar meydanın sağ ve solunda yerlerini aldılar. Bu anda Hz. Süleymân gelip tahtına oturdu ki, tahtının sağında dört bin, solunda dört bin koltuk vardı. Emir gereğince şeytanlar, insanlar, vahşi hayvanlar, yırtıcı mahlûkat, haşereler ve kuşlar sağında ve solunda fersahlar boyu saf saf dizildiler.

Hey'et erkânı gelip manzarayı temaşa edince dizlerinin bağı çözüldü ve getirdikleri hediyeleri atıverdiler. Diğer bir rivâyete göre, meydan yapılırken bir köşesinde muayyen bir kısım bilerek boş bırakılmıştı. Belkıs'ın elçileri hırsızlıkla ittiham edilmelerinden endişe ederek yanlarında getirdikleri kerpiçleri oracığa atıverdiler...

Bir kısım rivâyetler Belkıs'ın Hz. Süleymân'a bir kap göndererek bunun, yer ve göksuları ile ilgisi olmayan bir su ile doldurulmasını istediğini; Süleymân (a.s.)'ın da atları koşturarak onların teriyle kabı doldurduğunu ifâde ederler...¹⁷⁸.

Bir kıralıçenin, mevkii kendisinininkinden hiç te aşağı olmayan bir diğerine gönderdiği hediyelerin oldukça ihtişamlı olması normaldir. Bugün müzeleri dolduran ve mazinin yâdına vesile olan binlerce eser bunun şahididir. Fakat Belkıs tarafından Hz. Süleymân'a gönderildiği rivâyet edilen şeylerde oldukça mübâlağa yapılmıştır ve bunların bu ölçüde sayılıp dökülmesinde hiç bir fayda mevcut değildir¹⁷⁹ Doğruluğunu veya yalan oluşunu kat'i olarak tesbitten âciz olduğumuz bu haberlerin bazısının yalan olmasına gönül «evet» diyor¹⁸⁰. Maalesef ki bir

(178) Tefsiru't - Taberî, XIX, 155-158; Tarihu't - Taberî, II, 581-82; Arais, 281-82, 286; et - Tabersî, IV, 221; M. Tenzîl, V, 121; Z. Mesîr, VI, 170-71; Âlûsî, XIX, 198-200.

(179) Fethu'l - Kadir, IV, 137-38, 140.

(180) Âlûsî, XIX, 200, Z. Mesîr, VI, 171, not. 1.

çok konuda olduğu gibi bunların da ekserisi «isrâiliyyat» tan alınmıştır¹⁸¹. Hediyelerin en ince teferruatına kadar sayılıp dökülmesi karşısında İbnü Atıyye : «Uydurma oluşu sebebiyle bu konuda sözü uzatmaya lüzum görmedim» der¹⁸².

Kitâb-ı Mukaddes'in bir yerinde Belkıs'ın Hz. Süleymân'ı ziyaretine, getirdiği hediyelere, gördüğü muhteşem manzara dan etkilendiğini dile getiren sözlerine temas edilir¹⁸³. Pek de muhtasar olmayan bu bilgiler ve bunlara Tevrat'ın şerhleriyle şifâhî rivâyetlerde eklenen tafsilât öyle görülüyor ki İslâmî muhitlere girmiş ve kitaplara aktarılmıştır. Bu hurafeleri, araştırılıp soruşturmadan, tenkid ve tahkike tabî tutmadan kitaplara aktaranları Allah affetsin !

7—Belkıs'ın Maiyyeti :

Hz. Süleymân'ı ziyarete gelirken Belkıs'e eşlik ettiği söylenen hükümdâr, beğ ve bunların kumanda ettiği askeri birliklerin sayısı ile ilgili olarak verilen rakkamlar oldukça değişiktir : 312 hükümdâr ve her birinin kumandasında 10 asker; bin hükümdâr ve her birinin emrinde 100 bin kişi; 12 bin hükümdâr ve her birinin kumandasında binlerce kuvvet; 10 milyonluk bir ordu; 100 bin hükümdâr ve her birinin yanında 100 bin kişilir bir kuvvet¹⁸⁴.

Bu rakkamların en küçüğü 3210, en büyüğü 10 milyardır. Böyle bir yolculuk ve ziyaret için üç bin kişi — bile aslında fazladır ya — haydi diyelim ki normaldir. Ama artık rakkamlar bu hududu aştıktan sonra işe yalan ve mubalağanın girmemesi imkânsızdır. Rivâyetlerden birinde Belkıs'ın maiyyetinde 12 bin hükümdârın bulunduğu söyleniyor ki bu da çok gariptir. Bu kadar hükümdârın ne işi var Yemen ülkesinde? Bunlar köy muhtarlarının toplam sayısı olsa bile fazladır. Kabile başkanı olarak düşünölmeleri ise mantıksızlık olur. Nerede kaldı hükümdâr? 3210 maiyyet memuru ve erkân ile 12 bin hükümdâr dı-

(181) Tefsîru İbn Kesir, V, 234.

(182) R. Na'nâ'a, el - İsrâiliyyat, 282, 311.

(183) I. Kırallar, 10/1-10.

(184) Tefsîru't - Taberî, XIX, 154, 160; Tarîhu't - Taberî, II, 580, 584; Arais, 283; M. Tenzil, V, 116, 119, 122; Z. Mesir, VI, 168, 173; Tefsîru İbn Kesir, V, 229-30, 234.

şında kalan rivâyetlerde en küçük 10 milyon, en büyüğü ise 10 milyardır. Bunlar insan değil de çekirge sürüsü olsa, buldukları mıntıkada değil yiyecek, bir tane bile yeşil ot bırakmazlar. Yirminci asırda dünyanın tekmiil nüfusu beş milyar civarındadır. Bundan binlerce yıl önce - hem de bir tek kraliçenin emrinde - böyle bir ordu tasavvuru tam bir hayaldir. Kitapları bu türlü yalan ve hayâli haberlerle dolduranlara şaşmamak elden gelmez.

Aynı masalcılar işi, Belkis'in 12 bin kumandanı, herbir kumandanın emrinde 100 bin savaşı, her savaşının idâresinde 70 bin ordu vardı. Her orduda, yaşları 25 olan 70 bin mübâriz (düelloclu ?)'den müteşekkildi¹⁸⁵ diyecek kadar ileri gitmişlerdir ki eğer bu cahillik ve akılsızlık eseri değilse, işin içinde mutlaka hainlik aramak gerekir. Bu, tirilyonlarla da ifâde edilemeyen bir rakkamdır. Akıl dışı olmasından da öteye geçip hayalleri zorlar. Astronomik rakkamlardan meydana gelen bu ordunun her ferdinin yaşları da sâdece 25 olunca iş büsbütün çığırından çıkar. O zaman işin içine ister-istemez bu orduyu çıkaran memleket ahâlisinin sayısı hatıra gelir ve iş cinnet noktasına varır¹⁸⁶.

8— Belkis'in Danışma Kurulu :

Umûmiyyetle rivâyetler kurulun 312 veya 313 kişiden ibâret olduğu ve her birinin nezdinde 10 binlik bir kuvvetin bulunduğu noktasında birleşiyorlarsa da¹⁸⁷, bunların da doğruluğunu sâdece Allah bilir¹⁸⁸.

9— Belkis'in Tahtının Süsü - Zineti ve Eb'âdı :

Rivâyetler tahtı farklı tarzlarda tavsif etmişlerdir. Hepsinde ortak olan husus onun son derece muhteşem bir güzelliğe sahip olduğu noktasında birleşiyor : Ön tarafı yeşil zümrüt ve kırmızı yakutlarla süslenmiş olup altundandı, arka cephesi çe-

(185) Netice, bunların çarpımından elde edilen «588» sayısının sağına onaltı sıfır ilâve ederek okunur.

(186) Bu konudaki rivâyet ve tenkid için bkz. el - Kâmil, I, 233-34.

(187) Tefsîru't - Taberî, XIX, 152; M. Tenzil V, 119; el - keşşâf, III, 364; Tefsîru İbn Kesir, V, 230.

(188) El - Bahru'l - Muhit, VII, 73.

şitli renklerdeki cevherlerle müzeyyen olup gümüşlendi. Dört ayagından biri kırmızı yakuttan, diğeri yeşil yakuttan, bir diğeri yeşil zümrütten ve sonuncu da sarı incidendi. Yan tarafları altundandı. Üst kısmında 70 ev (odacık?) vardı. Her evin kapalı bir kapısı bulunuyordu. Eb'âdı (80X80X80) zirâ idi¹⁸⁹.

Bu mubalağalı haberlerin iç yüzünü sâdece Allah bilir¹⁹⁰. Öyle anlaşılıyor ki haberler son derece abartılmış ve hayâle geniş pay ayrılmıştır. Bu kadar kıymetli taş ve mücevheratın sarfedildiği kabul edilse bile tahtın eb'âdı ve üzerine yapıldığı söylenen 70 ev (veya odacık) nasıl izâh edilecek?

10— Belkis'in Tırnağı :

K. Kerim'in bildirdiğine göre Hz. Süleymân Belkis'i sırçadan mamul mücellâ bir köşkte karşıladı. Köşkün avlusu da yine cam gibi parlaktı. Köşke giden bu meydana varınca Belkis onun parlaklığını su sandı ve ıslanmasın diye eteklerini topladı. Hz. Süleymân «O sırçalardan döşenmiş mücellâ bir meydandır» diyerek Belkis'i uyardı¹⁹¹. Manzaradan son derece etkilenen Belkis, kendi kendini kınadı ve Allah'a arz-ı teslimiyyet etdi¹⁹².

Bazı eserler bu köşkün niçin yapıldığını izâh sadedinde değişik rivâyetler kaydederler ki bunların ortak noktasına göre, Hz. Süleymân'ın anası peri kızı olan Belkis'le evlenebileceğinden endişe eden ve evlenmeleri halinde esarette daim kalacaklarından korkan şeytanlar, onu var güçleriyle Süleymân (a.s.)'in gözünden düşürmek ve evlenmelerine engel olmak için gayret sarfederler: Ayacağının merkep ayacağına benzediğini, son derece kılılı olduğunu ve tırnağının hayvan (katır) tırnağına benzediğini sansasyonel bir haber niteliğinde yayarlar. Hz. Süleymân köşkün meydanından medhaline büyük bir havuz yaptırıp içine balık ve kurbağaya kadar deniz hayvanları saldırır. Bunu gören Belkis de paçaları sıvar Kadının ayaklarını bu fırsattan bi- listifâde gören Hz. Süleymân onları son derece güzel ve fakat bi-

(189) Tefsiru't - Taberî, XIX, 160, 161; Arais 279; M. Tenzil, V, 118; el - Keşşâf III, 360; Tefsiru İbn Kesir, V, 230, 235.

(190) El - Bahru'l - Muhît, VII, 67; Âlûsi, XIX, 190.

(191) En - Neml, 27/44.

(192) Aynı yer.

raz kılıca bulur. Kırالیçenin ayağının kılılı olmasını bekârlığına bağlayan raviler, hemen Hz. Süleymân'ın bu kılların izâlesi için çâre sormasına şeytanlar usturayı sağlık verirler. «Ustura kadının bacaklarını keser» gerekçesiyle razı olmayan Süleymân (a.s.)'a şeytanlar «hamam otunu» icad ederler¹⁹³.

Bazı haberlere göre Hz. Peyğamber, Belkıs'ın bacakları itibariyle dünya kadınlarının en güzeli olduğunu ve Cennet'de Hz. Süleymân'ın hanımları arasında yer alacağını bildirmiştir. Hz. Âişe'nin : «Onun bacakları benimkilerden de mi güzel?» tarzındaki endişe ve kıskançlık ifâde eden sorusuna da :«Sen Cennet'de ondan daha güzel bacaklı olacaksın» diyerek karşılık vermiştir¹⁹⁴.

Es-Sa'lebî'nin Ebû Müse'l - Eş'ârî'den rivâyetine göre Hz. Peyğâmbere, ilk hamam yaptıran ve hamamda yıkanan kişinin Hz. Süleymân olduğunu söylemiştir¹⁹⁵. Sabunu ilk kez icad edenin de keza Süleymân (a.s.) olduğu söylenmiştir¹⁹⁶.

Belkıs'ın ayağının hayvan ayağına benzediği, tırnağının katır tırnağı gibi olduğu yolundaki haberler zayıftır¹⁹⁷ ve itimâda şâyan değildir. Kadının bacaklarının kılları, ustura ve hamam otu gibi şeyler de son derece «garip» ve «münkerdir». Ka'bû'l - Ahbâr ve Vehb İbn Münebbih gibi zevat kanalıyla Ehl-i Kitâb'dan alınmış «israiliyyat» makulesi şeylerdir. Ayrıca haberlerin kaynağının Ata İbn es, Sâib tarafından İbnü Abbas olarak gösterilmesi ise muhtemelen «evhâm»dan başka bir şey olmasa gerktir¹⁹⁸.

Hz. Süleymân gibi bir peyğamber, bir Allah elçisi, şeytanların dedi-kodusuna aldırılmaz. Onların söylentilerinin kıymetini bilir. Bunun için emek sarfederek köşk yaptırmaz. Ve bütün bunları bir kadının bacaklarını görmek için yapması hiç mümkün değildir. Belkısın bacaklarının Hz. Peyğamberin ha-

(193) Tefsîru't - Taberî, XIX, 152, 166, 168, 169; Tarîhu't - Taberî, II, 583; M. Tenzil, V, 124; el - Keşşâf, III, 370; Z. Mesîr, VI, 165; el - Bidâye, II, 24.

(194) Tefsîru'l - Kurtubî, XIII, 210.

(195) Aynı yer.

(196) İ. Kuteybe, El - Maarif, 554 (tahkik. Servet 'Ukkâse, Mısır. 1960).

(197) El - Bidâye, II, 24.

(198) Tefsîru İbn Kesîr, V, 240.

dislerine mevzu olması ise hiç düşünülemez. Keza Hz. Süleymân'ın ilk sabun icad eden¹⁹⁹ ve ilk hamama giren olması da vakıalara mutabık değildir ve haberlerin sıhhatinde «nazar» vardır²⁰⁰.

11— Hz. Süleymân Belkıs'le Evlendi mi?

Hz. Süleymân'ın Belkıs'ı alıp _ almadığı da merak konusu olmuş, soruya hem müsbet, hemde menfi karşılıklar verilmiştir. Rivâyetlerin ekseriyyeti evlendiklerini beyân ediyorsa da buna dâir Kur'ân ve hadislerde hiç bir açıklama yoktur; sıhhatine inanılır bir haber mevcut değildir²⁰¹. Aynı şekilde Hz. Süleymân'ın onu, bir başkasıyla evlendirdiğine dâir olan haberler de inandırıcı olmaktan uzaktır²⁰².

Abdullah İbn 'Utbe, Belkıs'ın Hz. Süleymân'la evlenip - evlenmediğini kendisinden soran bir kişiye : «Belkıs'le ilgili bu konu (—«Ben Süleymân'ın mayyyetinde âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum»—) cümlesiyle biter²⁰³. Bizim bunun ötesinde bilimiz yoktur» cevâbını vermiş²⁰⁴ ve işi bir ölçüde dedi-kodudan kurtarmıştır.

E— HZ SÜLEYMÂN'IN SON GÜNLERİ

1—Öleceği Zamanı Sorması :

Kaç yıl ömür sürdüğü kat'iyyetle tesbit edilemeyen²⁰⁵ Hz. Süleymân'ın toplam 700 sene 6 ay hükümdârlık yaptığı söylenmiştir ki²⁰⁶ bu, tarihî gerçeklere zıt, asılsız ve batıl bir söylen-tidir²⁰⁷. Bir hadîsten öğrendiğimize göre. Hz. Süleymân «Melekü'l - Mevt» den öleceği zamanı kendisine bildirmesi talebinde bu-

(199) Âlûsi, XIX, 210.

(200) El - Bidâye, II, 24.

(201) M. Ğayb, XXIV, 201.

(202) Tefsîru'l - Kurtubî, XIII, 210-11.

(203) En - Neml, 27/44.

(204) M. Tenzîl, V, 125; Hazin, V, 125.

(205) Bazı kaynaklar ekseriyyetle (50) küsur yıl üzerinde dururlar. Bkz. Tarîhu't - Taberî II, 597; Tarîhu'l - Ye'kûbî, I, 60; el - Kâmil, I, 244.

(206) El - Müstedrek, II, 588; M. Tenzîl, V, 113; et - Tabersi, IV, 214; Z. Me-sîr, VI, 160.

(207) Ez - Zehebî, et - Telhîs, II, 588; ed - Dürru'l - Mensûr, V, 103.

lunmuş, o da : «Ben bunu senden daha iyi bilmem; (ecel denilen şey) bana verilen ve içinde öleceklerin isimleri mukayyed bir takım listelerden ibârettir» diye cevâp vermiştir²⁰⁸.

2— Ölümünü Bildiren «Dâbbetü'l - Arz» :

Yüce Allah «gaybı bilirim» iddiâsında bulunan cinlere ve onlarla aynı paralelde hareket etmek için çaba sarfeden kötü ruhlu insanlara ebedî bir ders vermek için Hz. Süleymân'ın ölümünü gizlemiş, onu hayatta sanan cinler uzun bir müddet daha tıpkı sağlığında olduğu gibi ağır işlerde çalışmaya devâm etmişler ve beyhûde yere «zillet verici azâb içinde» beklemiş durmuşlardır²⁰⁹.

Bu işin nasıl cereyan ettiği hakkında biri hadis olmak üzere bir kaç rivâyet vardır :

Sahabeden olan bazı zevattan rivâyete göre Hz. Süleymân, yiyip içeceğini de alarak Beytü'l - makdis'te bazan bir iki yıl, bazan da bir iki ay inzivaya çekilirdi. Süleymân (a.s.) son defa girişinde, her sabah vakti Beytü'l - Makdis'te bir ağacın büyümekte olduğunu görüyor ve ona yaklaşarak ismini ve ne işe yaradığını soruyordu. Eğer dikilmek için ise alıp münâsip bir yere dikeyor, bir derde devâ içinse onu o yolda kullanıyor veya şifalı bitkiler gurubuna kaydediyordu. Harûbe (Hurnûb) ismindeki ağaç büyümeye başlayınca âdeti gereğince Hz. Süleymân ona da ismini ve neye yaradığını sordu. Sonuncuya cevâp olarak ağaçtan : «Bu mescidi harap etmek için büyüyorum» karşılığını aldı. Süleymân (a.s.) : «Ben sağken Allah bu mescidi harap etmez» dedi ve fidanı sökerek götürüp kendi bahçesine dikti. Bunu müteâkip mihraba girdi —ve esasına yaslanarak namaza başladı ve bu vaziyette iken vefat etti. Efendilerinin ölümünden habersiz olan cinler vazifelerine devâm ettiler. Cinler arada bir Hz. Süleymân'ın, ön ve arkadan iki penceresi olan mihrabının çevresinde toplanırlardı. Bu ictimalardan birinde bir cinnî, bu pencerenin birinden girip ötekenden çıktı ve Süleymân (a.s.)'in sesini işitmedi. Hz. Süleymân mihrapta iken içeri giren ve onu gören şeytanlar yanardı; fakat buna bir şey olmadı. Tekrar girip çıktı yine ses duymadı ve bir şey olmadı. Üçüncüde

(208) E1 - Bidâye, II, 31.

(209) Sabe', 34/14.

mihrabın içine indi, yine de bir şey olmadı ve baktı ki Süleymân ölmüş yatıyor. Dışarı çıkıp Süleymân'ın ölümünü halka duyurdu. Kapıyı açıp cenâzeyi çıkardılar. Baktılar ki ağaç kurdu asâsını yemiş ve içi yenmiş olan asâ ağırlığa dayanamayıp göçmüş. Ne zaman öldüğünü merak edenler, deneyler neticesi Hz. Süleymân'ın bir yıl önce ölmüş olduğunu anladılar. Böylece insanlar, şeytanların gaybi bildikleri yolundaki sözlerinin yalan olduğuna kat'i olarak hükmettiler. Eğer gerçekten gaybı bilselerdi, bir yıl gibi uzun bir müddet Hz. Süleymân'a ırgatlık yapmazlar, o ölür - ölmez derhal işi bırakarak bayram yaparlardı.

Olayı müteâkip şeytanlar, Hz. Süleymân'ın asâsını yemiş olan ağaç kurduna, minnet duygularının bir ifâdesi olmak üzere : «Eğer yersen sana en güzel yiyecekleri temin edelim; içersen, en güzel içecekleri takdim edelim» dediler. O günden bu güne ona su ve toprak taşımaya devâm ettiler. Ravi : «Ağaç gövdele-
rindeki toprağı görmüyor musun? o, şeytanların teşekkürlerine bir nişâne olmak üzere ağaç kurduna götürdükleri şeylerdendir» demiştir²¹⁰.

İbnü Abbas'ın Hz. Peyğâmbere'den rivâyet ettiği ve büyük ölçüde yukarıdaki habere benzerlik arzeden hadise göre öleceğini, namaz kıldığı anda önünde biten ağaçtan öğrenen Hz. Süleymân : «Ya Rab! Ölümümü cinlerden gizle de, insanlar onların gaybı bilmediğini anlasınlar» niyazında bulunduktan sonra, bahsi geçen ağaçtan bir asâ yaptı ve ona dayalı vaziyette cinlerin gözü önünde bir yıl ölü olarak kaldı. Bu müddet zarfında cinler aksatmadan işlerine devam ettiler. Bu hal, ağaç kurdunun asâyı yemesi ve cesedin ağırlığına dayanamayacak kadar içi oyulan ağacın kırılmasına kadar sürdü²¹¹.

Hz. Süleymân'ın vefâtı ile ilgili olan bu rivâyetleri bazı bilginler - muhtemelen sihhatleri sâbit olmadığı için - kitaplarına almaktan sarf-ı nazar ettiklerini bizzat belirtmişler²¹²; bazıla-

(210) Tefsîru't - Taberî, XXII, 75; Tarihu't - Taberî, II, 595-97; Arais, 291; M. Tenzil, V, 234-35; el - Keşşâf, III, 574; et - Tabersî, IV, 383-84; el - Kâmil, I, 243.

(211) Tef. Taberî, XXII, 74; Tarh. Taberî, II, 594; el - Bidâye, II, 31; ed. Dürru'l-Mensûr, V, 230.

(212) Elmalılı, VI, 3954.

rı da, doğruluklarına delil ve bürhan bulunmadığı gerekçesiyle «münkerât»tan saymışlardır²¹³.

Hız. Peyğâmbere'in ashâbından mervî olduğu söylenen ilk haber ve bu arada zikri geçen şeytanların ağaç kurduna teşekkürleri, ona su ve toprak taşımaları yolundaki menkûlâtın isrâiliyyat olduğu israrla ifâde edilmiştir²¹⁴.

İbnü Abbas vasıtasıyla Hız. Peyğâmbere'e nisbet edilen hadise gelince, bunun «merfu» oluşu «ğârib» dir ve sıhhatinde şüphe vardır. Mevkûf olması ihtimâli üzerinde önemle durulan bu hadisin ravîlerinden olan 'Ata' İbn Ebî Müslim el - Horasânî'nin haberleri garîpliklerle doludur; bir kısım hadisleri de münkerdir²¹⁵.

Netice olarak söylemek gerekirse, C. Hak'kın Hız. Süleymân'ın vefatını asâsı vasıtasıyla halka duyurduğu mutlak bir gerçek olmakla beraber bu işin şekli, nasıl cereyan ettiği ve tafsilâtı bizce meçhûldür. Konuyu vuzuha kavuşturmak için nakledilenler ise, İslâmî esaslara uyduğu zaman tasdik edilmesi, zıddıyyet arzettiğinde tekzibi, bu iki halin dışında olduğu zaman sükût edilmesi gereken isrâiliyyat cinsindedir²¹⁶.

3— Hız. Süleymân Cennet'e Ne Zaman Girecek ?

Bazı eserlerde yer alan ve Hız. Süleymân'ın, dünyada mazhar olduğu saltanat sebebiyle peyğâmbere'lerin sonuncusu olarak Cennet'e gireceğini veya 40 yıl gecikeceğini ifâde eden haberler, âyetler ve sahih hadislere zıddıyyetinden ötürü bâtil ve asılsızdır²¹⁷.

F— N E T İ C E :

Dâvûd peyğâmbere'in oğlu olan Süleymân (a.s.) dillere destan ve darb-ı mesellere mevzu olan muazzam bir saltanatın sa-

(213) Kasasul - Enbiyâ, 338, 348.

(214) Tefsiru İbn Kesir, V, 538; el - Bidâye, II, 31; Âlûsi, XXII, 124.

(215) Tefsiru İbn Kesir, V, 536 (Ravî hakkında geniş bilgi için bakınız. M. İtidil, III, 73 vd.)

(216) Durum bu olduğu halde el - Müstedrek Müellifinin ilk rivâyet için: «Bu isnâdı sahih bir hadistir» demesine kat'iyyen itibâr edilmemelidir (bkz. el - Müstedrek, II, 423).

(217) Tefsiru'l - Kurtubî, XV, 204.

hibidir. Kur'ân kendisine verilen hârikulâde nimet ve hasletlerden bazısını zikreder. Hz. Peyğamberin hadislerinde de «Süleymân» ismine oldukça sık rastlanır. Kuş diline âşinâ olan Hz. Süleymân'a maddî ve manevî sâhada eşsiz bir tasarruf gücü virilmişti: İsteddiği takdirde rüzgâr kendisini çok kısa bir müddet zarfında «bir aylık» mesafeye götürür; şeytanlar kendisine muazzam kapacak, çanak çömlek gibi mutfak eşyaları yanında devâsâ binâlar inşa ederlerdi. Tarihte ilk kez bakır madeninin kendisine Yüce Allah'ın kudreti eseri «su gibi» akıtıldığı Süleymân (a.s.) bu sayede de son derece dayanıklı malzeme ve evlere, muhtemelen ordusunun ihtiyacı olan silâhlara, harp araç ve gereçlerine, kışlalar ve kervansaraylara sahip olmuştur.

Sağlığında halk içinde cereyan eden hadiselerde hakem, dâvalarda hakim vazifesi gören Hz. Süleymân son derece isâbetli neticelere varmış ve hatta bu konuda babası Dâvûd'u geçmiştir. Kur'ân onun bu durumuna kısaca temas eder.

Mevki sahibi olan ve nimet içinde yüzen herkes için olduğu gibi Hz. Süleymân için de sağlığında sayıları oldukça kabarıklık bir gayr-i memnûnlar zümresi türemiş ve şeytan ruhlu bu adamlarla İblis ve avenesinin iş birliği sonucu, onun iktidârı aleyhine hayli kesif bir propağanda ve yıkım faaliyeti sürdürülmüş, bunların bir sonucu olarak Hz. Süleymân bir müddet tahtından ayrı kalmış veya güç ve nüfuzunu yitirmiştir.

Hüdhüdün haberi sonucu Yemen ülkesinin kraliçesi Belkis'le irtibat kuran Süleymân (a.s.) önce ona mektup yazmış, sonra da ziyaretine gelen bu kadının muvasalatından önce tahtını da getirtmiş, müşâhede ettiği manzaradan hayretler içinde kalan kraliçenin mayyeti ile birlikte Allah'a teslimiyyetine vesile olmuştur. C. Hak'ın «ağaç kurdu» ile ölümünü insanlara ve cinlere bildirdiği Hz. Süleymân elli küsur yıl ömür sürdükten sonra bu fanî âleme vedâ etmiştir. Tarifinden dil ve kalemin âciz kaldığı haşmetli saltanatın yerinde sahibinin ölümünü müteâkip yeller esmiş; ondan bize, dünyaya karşı zühdü öğütleyen bir kaç cümle ve ata sözü miras kalmıştır.

Hz. Süleymân'ın Kur'ân ve hadiste çok muhtasar olarak anlatılan bazı halleri ve buna bağlı olan diğer şeyler, meraklı müelliflerce, rivayetlerin kaynağına bakılmaksızın zenginleştirilmiş ve bu iş yapılırken de kritik bir zihniyete sahip olunmadı-

ğı için onun bilhassa yüzüğü (mührü), hevâî seyahatları, hanımları, atları, emrine âmâde cinler ve şeytanlar, Belkıs'ın ziyâreti, ihtişamı ve ölümü gibi konularda mânâsız, lüzumsuz, mantıksız geniş ölçüde hayal mahsûlü olan bilgilere, israilî haberlere, efsânelere yer verilmiştir. Bunlar onu gerçek bir kiral ve Allah elçisi değil, destani bir hüviyete büründürmüştür. Hz. Süleymân'ı anlatan tefsir ve tarih kitaplarındaki bilgilerin büyük ekseriyeti gerçekte irtibatlı değildir; Hz. Süleymân hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin bunu göz önünde bulundurmaları faydalı olur.